

Journal of Social Sciences

Volume 34 | Issue 1

Article 1

2003-01-01

บทบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

บรรณาธิการ (2003) "บทบรรณาธิการ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 34: Iss. 1, Article 1.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol34/iss1/1>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทบรรณาธิการ

สังคมศาสตร์ฉบับนี้ว่าด้วยเรื่อง *โลกาภิวัตน์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* ตามที่ได้ประกาศไว้ในฉบับที่แล้ว (ฉบับ รพศ. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2545) โดยเปิดฉากด้วยบทความที่ทางวารสารรอมานานตั้งแต่ฉบับที่แล้ว นั่นคือ บทความของ ดร. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร รองศาสตราจารย์และผู้อำนวยการโครงการรัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิตแห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ไชยรัตน์เป็นนักวิชาการที่มีผลงานตำราที่เปี่ยมด้วยคุณภาพอยู่หลายเล่มและเป็นตำราทางทฤษฎี รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ทันสมัยหรือจะเรียกว่า “หลังสมัยใหม่” ก็ไม่ผิด ตำราและผลงานของอาจารย์ไชยรัตน์เป็นที่นิยมและได้รับการอ้างอิงถึงอย่างมากมายสังเกตได้จากรายงานและวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจจริงจังในประเด็นทางทฤษฎีวาทกรรมและการพัฒนาตลอดจนแนวคิดทฤษฎี “หลังโครงสร้างนิยม” โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโทและเอก

ที่จริงแล้ว วารสาร “สังคมศาสตร์” น่าจะได้รับบทความเรื่อง *“การบริหารจัดการในโลกยุคหลังสงครามเย็น”* มาก่อนหน้านี้แล้ว เพราะบทความดังกล่าวของเขานั้นสอดคล้องเข้ากับประเด็นหลักของวารสาร “สังคมศาสตร์” ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2544 ซึ่งเป็นฉบับ *‘มีอะไรใหม่ๆ ไหม ? หลังยุค Post-World Trade Center’* เพราะในบทความ *“การบริหารจัดการในโลกยุคหลังสงครามเย็น”* อาจารย์ไชยรัตน์ตั้งคำถามกับ *“การบริหารจัดการ”* ในโลกปัจจุบัน โดยต้องการชี้ให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างปฏิเสธไม่ได้ ประจักษ์พยานก็คือ การขนานนามโลกปัจจุบันด้วยฉายาต่างๆ อาทิ โลกยุคโลกาภิวัตน์ โลกยุคหลังสมัยใหม่ โลกยุคหลังสงครามเย็นและโลกยุคหลัง

II

เหตุการณ์ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 (the post-September 11 world) ขณะเดียวกัน บทความของอาจารย์ไชยรัตน์ก็ตรงกับหัวเรื่องของฉบับที่แล้วด้วยที่ว่าด้วยเรื่อง “รปศ.” ดังนั้น กล่าวได้ว่า เนื้อหาของบทความ “การบริหารจัดการในโลกยุคหลังสงครามเย็น” นี้ครอบคลุมประเด็นสำคัญสามประเด็นนั่นคือ “สิ่งใหม่ๆ ในทางวิชาการความรู้ รัฐประศาสนศาสตร์ และโลกาภิวัตน์”

อาจารย์ไชยรัตน์เริ่มต้นบทความด้วยการชี้ให้เห็น ดัชนีที่เป็นตัวชี้ความแตกต่างเปลี่ยนแปลงระหว่างสังคมโลกปัจจุบันที่ไม่ว่าจะถูกเรียกด้วยสมญานามอะไรก็ตามกับสังคมโลกก่อนหน้านี เช่น ดัชนีของ “การกระชับแน่นระหว่างเวลากับสถานที่ (time-space comparison) ซึ่งทำให้เส้นแบ่งหรือระเบียบสังคมและระเบียบความเข้าใจรับรู้แบบเดิมๆ ต้องเปลี่ยนแปลง เกิดความพร่ามัวไม่แน่นอนชัดเจนขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้เริ่มเกิดสถานะที่สังคมกำลังจัดระบบระเบียบเรื่องราวๆ ต่างๆ ขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะ เป็น เรื่องส่วนตัวกับเรื่องสาธารณะในประเทศกับต่างประเทศ การเมืองกับการบริหาร รัฏฐกับประชาสังคม” เป็นต้น

อาจารย์ไชยรัตน์ยกตัวอย่างที่น่าสนใจของระบบระเบียบใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นใหม่ในยุคที่วิทยาการทางการแพทย์ติดต่อสื่อสารพัฒนาเปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างรวดเร็ว เช่น “คนพลัดถิ่น” (diaspora) คือ ตัวอย่างรูปธรรมหนึ่งของการยึดและหลุดตัวของบรรดาเส้นแบ่งต่างๆ ของโลกยุคปัจจุบัน คนกลุ่มนี้คือ บรรดาผู้อพยพโยกย้ายไปอยู่ต่างถิ่น.. ..แต่กลับมีความรู้สึกผูกพันเหนียวแน่นและสลับซับซ้อนกับวัฒนธรรม และสังคมบ้านเกิดตัวเองแทนการกลืนกลายเข้ากับวัฒนธรรมสังคมของประเทศที่ตัวเองเข้าไปพำนักอาศัยหรือทำมาหากิน.. ..แต่ที่ยังสำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือว่า บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศของตัวเอง แต่เคลื่อนไหวอยู่นอกประเทศในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนขบวนการต่อสู้เรียกร้องแบบต่าง ๆ...หรือไม่ก็ตั้งขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของตนเองในต่างประเทศ บุคคลกลุ่มนี้บางครั้งก็ถูกเรียกว่าเป็น “นักชาตินิยมทางไกล” ประเด็นดังกล่าวนี้ที่น่าสนใจพิจารณาอย่างยิ่ง โดย

เฉพาะจากสังคมที่เคยเชื่อมั่นในลักษณะความสามารถของตนในการ “สร้างความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม” ในการหลอมละลายคนต่างชาติต่างภาษา วัฒนธรรมให้เกิดความผูกพันกับสังคมใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ เพราะต่อจากนี้ไป “หม้อหลอมละลาย” (melting pot) อย่างสังคมอเมริกันอาจจะไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไปในยุคโลกาภิวัตน์ หรือยุคหลัง ๒ กันยายน! (หรือแม้แต่สังคมไทยเองก็ตาม !!)

ต่อจากนั้น อาจารย์ไชยรัตน์ได้ชี้ให้เห็นว่า เซียนไซในโลกสมัยใหม่หลายประการสะท้อนออกมาใน “เหตุการณ์การก่อวินาศกรรมเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔.. โศกนาฏกรรมครั้งนี้ประกอบไปด้วยเรื่องของเทคโนโลยี การคมนาคมสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร การเคลื่อนย้ายของคน ความขัดแย้งที่เข้มข้น และรุนแรง.. การจัดระเบียบโลกได้กลับกลายมาเป็นประเด็นปัญหาสำคัญอีกครั้งที่ต้องได้รับการบริหาร/จัดการ..”

ประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งในเรื่องการบริหารจัดการในยุคโลกาภิวัตน์นี้ก็คือ สิ่งที่อาจารย์ไชยรัตน์กล่าวว่า “ในเชิงของการบริหาร/จัดการ กลุ่มก่อการร้ายอย่างอัล กอิดะห์ คือ ตัวอย่างของการจัดการองค์การแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern organization) ในรูปของเครือข่ายที่สลับซับซ้อนและตัดตอนเป็นการจัดองค์การในลักษณะที่เรียกว่า virtual organization ไม่แตกต่างไปจากการจัดองค์การของระบบทุนนิยมดอท.คอม.. ที่ทำให้หาตัวผู้บงการในเหตุการณ์..ไม่ได้ แต่ผู้ต้องสงสัย...นอกจากนี้กลุ่มอัล กอิดะห์ คือตัวอย่างของการบริหาร/จัดการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล เป็นการบริหาร/จัดการที่เน้นผลงาน (results-based management) ที่กำลังพูดถึงกันในวงวิชาการปัจจุบัน”

ดังนั้น ถ้าผู้อ่านติดตามอ่านเนื้อหาในรายละเอียดก็จะสามารถเข้าใจตามอาจารย์ไชยรัตน์ได้ว่า สถานการณ์ปัจจุบันนั้น “ท้าทายทั้งมโนทัศน์และมโนธรรมของนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจอย่างมาก การรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกมุมโลก ทำให้เรามีความจำเป็น

IV

ต้องขบคิดและทบทวนเพื่อหาทางช่วยเหลือ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เรามีจิตสำนึกในระดับโลกมากกว่าในระดับขององค์การ อย่างที่ผ่านมา” กล่าวง่าย ๆ ก็คือ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องคิด เรื่องจริยธรรมการบริหาร/จัดการในระดับโลกนั่นเอง

หลังจากที่ได้นำเสนอภาพในระดับโลกแล้ว อาจารย์ไชยรัตน์ได้วกเข้าสู่ ปัญหาเดียวกันในบริบทสังคมไทย และได้นำเสนอแนวและตัวอย่างของการ บริหาร/จัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งใน เรื่องอุดมการณ์และวิธีการแก้ปัญหาทางการเมืองภายใน ตลอดจนประเด็นความ มั่นคงในระดับประเทศและระดับโลก และรวมถึงการนำเสนอความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงในแวดวงการศึกษาการบริหารการจัดการภาคสาธารณะที่ประยุกต์ แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่และหลังโครงสร้างนิยมมาเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ สำหรับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บทความดังกล่าวนี้จึงนับว่าเป็น บทความแรก ๆ ในทางการบริหาร/จัดการของนักรัฐศาสตร์ไทยที่นำเสนอปัญหา ในระดับโลกภาวิวัฒน์และเชื่อมโยงเข้าสู่บริบทสังคมไทยภายใต้มุมมองหลัง สมัยใหม่ อันจะช่วยให้นักศึกษาและผู้สนใจได้ยึดและหัด-ปรับแปร-กลับหัววิธี คิด มิโนทส์คึ มโนธรรมในการบริหาร/จัดการสาธารณะเสียใหม่

บทความที่สองในวารสารฉบับนี้คือ **“บทสนทนาเรื่องความกลัวและ เสรีภาพระหว่างประธานาธิบดีบุชกับสำนักสามัญญ์”** โดย รองศาสตราจารย์ จันทิมา อ่องสุริภักษ์ นักวิชาการอาวุโสในทางการเมืองระหว่างประเทศแห่งคณะ รัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นกัน อาจารย์จันทิมาได้ติดตามการเมือง ระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาอย่างสม่ำเสมอ อาทิ **“นโยบายต่างประเทศ ของผู้สมัครแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯ: ข้อสังเกตบางประการ”** และ **“หมากการทูตกรณีเครื่องบินทหารจีนและอเมริกันชนกันกลางอากาศ”** ทั้งสองบทความตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม- ธันวาคม 2543

มาครั้งนี้ อาจารย์ฉันทิมาได้เขียนบทความทางการเมืองระหว่างประเทศ ในภาคพิสดารที่ดูเหมือนว่าจะยังไม่เคยมีใครกระทำมาก่อน นั่นคือ การเขียนในรูปของบทสนทนาระหว่างประธานาธิบดีบุชกับ “สำนักสามัญ” อาจารย์ฉันทิมาได้ใช้แนวการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศโดยใช้ตัวแบบ “ผู้นำ” มาเป็นกรอบวิเคราะห์ศึกษา “ผู้นำ” ในฐานะที่ผู้ตัดสินใจสูงสุดในกระบวนการการกำหนดนโยบายสาธารณะ มอง “ผู้นำ” เป็นตัวแปรสำคัญอย่างยิ่งใน “ทฤษฎีการตัดสินใจ” แน่แน่นอนว่าในวิธีการศึกษาดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจะต้องค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังในระดับต่างๆ ของ “ผู้นำ” เพื่อข้ล่งไปให้เห็นถึงปมทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจระบบคิดของตัวผู้นำอย่างประธานาธิบดีบุชซึ่งเป็น “ผู้นำของประเทศที่มีกำลังอำนาจสูงสุดบนปฐพี” ก่อนการบุกถล่มทลายอิรัก สมาชิกประชาคมโลกต่างถกเถียงกันอย่างจริงจัง สำหรับเหตุผลอันชอบธรรมในการทำสงครามกับอิรักครั้งที่สองโดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ แน่แน่นอนว่า สมาชิกประชาคมโลกถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่ายและการแบ่งออกเป็นสองฝ่ายนี้ก็เกิดขึ้นจากแรงกดดันจากผู้นำสหรัฐอเมริกาเองด้วย ในระหว่างการทำสงคราม ก็มีเหตุการณ์ไม่น้อยที่ทำให้เกิดข้อกังขาต่อความชอบธรรมในการทำสงคราม ซึ่งดูเหมือนว่า สหรัฐอเมริกาเองก็กำลังดำเนิน “มาตรการสงครามอันศักดิ์สิทธิ์” ไม่ต่างจากทางฝ่ายที่สหรัฐากล่าวหา ผู้คนจำนวนไม่น้อยรวมทั้งประชาชนอเมริกันจำนวนหนึ่งต่างสงสัยในวิถีคิดของผู้นำสหรัฐว่าเป็นอย่างยิ่ง และต่อมาเมื่อความจริงถูกเปิดเผยขึ้นเกี่ยวกับการบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อสร้างความชอบธรรมในการทำสงครามถล่มอิรัก ทั้งจากฝ่ายประธานาธิบดีบุชแห่งสหรัฐอเมริกาและนายกรัฐมนตรีแบลร์แห่งสหราชอาณาจักร ผู้คนก็ยิ่งเกิดข้อกังขาเกี่ยวกับเหตุผลที่แท้จริงในการทำสงคราม ดังนั้น การวิเคราะห์ภูมิหลังและวิถีคิดของประธานาธิบดีบุชในฐานะผู้นำในการทำสงครามของอาจารย์ฉันทิมาในบทความนี้น่าจะช่วยตอบข้อสงสัยดังกล่าวนี้ได้ไม่มากก็น้อย

VI

ในการพิจารณาภูมิหลังในฐานะตัวแปรสำคัญของระบบคิดของตัวผู้นำนั้น อาจารย์ฉันทิมาเห็นว่า แม้ว่า “โลกเปลี่ยนแปลงไปมาก หากเทียบกับช่วงทศวรรษปีหลังศตวรรษที่ 20” แต่ “สิ่งสำคัญพื้นฐานที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ใช่ตัวรากเหง้าปัญหา หากแต่เป็นรูปแบบวิธีจัดการกับปัญหาเหล่านั้น” ดังนั้น สำหรับอาจารย์ฉันทิมา ไม่ว่าโลกจะเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ หรือหลังสมัยใหม่ หรือจะเข้าสู่สมณานามต่าง ๆ นานา แต่รากเหง้าของปัญหายังคงอยู่อย่างเดิม นั่นคือ “รากเหง้าปัญหาที่ดำรงอยู่...มีสองระดับ โลกทัศน์ คติความเชื่อหรืออุดมการณ์ที่มนุษย์ยึดถือเป็นสัจจะ และการตัดสินใจและพฤติกรรมที่แสดงออกมาอันเป็นผลพวงของอุปาทานในระดับแรก”

ภูมิหลังของประธานาธิบดีบุชอาจแบ่งได้สองลักษณะ นั่นคือ ภูมิหลังในฐานะทัศนคติทั่วไปของอเมริกันชน และภูมิหลังส่วนตัวของบุช สำหรับกรณีแรก ความคิดของบุชไม่ต่างจากผู้นำสหรัฐฯคนอื่นและไม่ต่างจากผู้นำประเทศและคนตะวันตกในอดีตที่ผ่านมา นั่นคือ อยู่ภายใต้กรอบความคิดทฤษฎีต่าง ๆ อาทิ การแบ่งโลกเป็นตะวันตก-ตะวันออก ความเชื่อเรื่องการแบ่งโลกเป็นเหนือ-ใต้ “อุปาทานเหล่านี้พัฒนาสั่งสมผ่านห้วงเวลายาวนานจนตกผลึกกลายเป็นอคติฝังใจคนตะวันตก/ฝ่ายเหนือ” มาจนปัจจุบัน หลายคนไปไกลถึงขนาดมองเห็นว่าจำเป็นต้อง ‘ช่วยเหลือ’ ให้คนตะวันออก/‘ฝ่ายใต้’ ได้สัมผัสกับแสงสี ‘อารยธรรม’ ที่ ‘เหนือกว่า/ดีกว่า’. ..ศาสนาคริสต์ ปรัชญาและระบอบการปกครองแบบเสรีนิยม ระบอบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบตะวันตก” สิ่งเหล่านี้คือ “ภาระหน้าที่ของคนผิวขาว” ที่มีต่อ ‘พระเจ้า’ และต่อคนผิวสีอื่น ๆ (White man’s burden) ที่บุชรับมาอย่างเต็มตัว ซึ่งแย้งมุมมองวิเคราะหฺ์ของอาจารย์ฉันทิมาดังกล่าวนี้ก็ปรากฏในบทความ *“The United States, Globalization, and World Order”* ของอาจารย์สรวิคเช่นกัน

ประจักษ์พยานในข้อสรุปข้างต้นเกี่ยวกับวิถีคิดของบุชและภาระหน้าที่ของความเป็นคนผิวขาวของอเมริกาปรากฏอยู่ในการวิเคราะห์คำกล่าวของตัวบุช

ที่อาจารย์ฉันทิมาได้นำเสนอไว้ เช่น “บุชเอ่ยอ้างว่า อิสรภาพและเสรีภาพได้ กลายมาเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ของชีวิตมนุษย์ และขณะนี้ อเมริกา กำลังพยายาม ทำให้ประเทศอิรักเป็นประชาธิปไตย และคนอิรักมีเสรีภาพ อิสรภาพตามแนวคิด ของอเมริกา”¹ อาจารย์ฉันทิมาเห็นว่า ในที่สุดแล้ว สิ่งที่สะท้อนจากคำกล่าวและ การกระทำของบุชก็คือ “ความเชื่อของเขาคือสิ่งที่พระเจ้าต้องการ...เป็น เจตนารมณ์ของพระเจ้าที่ทรงบอกผ่านตัวเขาไปยังมวลมนุษย์ทั้งผอง” และ “นอกจากนี้ บุชยังกล่าวอย่างมั่นใจเต็มเปี่ยมเหมือนรู้ล่วงหน้าว่ากระแสประวัติ ศาสตร์โลกจะดำเนินไปในทิศทางใด” และด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ความคิดความ เชื่อของเขานั้นไม่สามารถจะประนีประนอมกับความคิดความเชื่ออื่น ๆ ที่แตกต่าง ออกไปได้ ดังนั้น อาจารย์ฉันทิมาได้สรุปไว้อย่างน่าแหลมคมและน่าสนใจยิ่ง นั้นคือ

“บุชไม่แตกต่างจากพระและนักเผยแผร์ศาสนาคริสต์เมื่อหลาย ร้อยปีมาแล้ว คนเหล่านั้นต้องการเปลี่ยนใจให้คนศาสนาอื่นหัน มายอมรับนับถือศาสนาคริสต์ ขณะที่บุชต้องการเปลี่ยนให้คน ทั่วโลกหันมายึดถืออุดมการณ์ตามคตินิยมของอเมริกา อคติ ความมุ่งมั่นและการมีผลประโยชน์อื่นแอบแฝงยังเหมือนเดิม ยังมีการอ้าง ‘บัญญัติสวรรค์’ เหมือนเดิม เนื้อหาเท่านั้นที่เปลี่ยน ไปโดยบุชหันมาเลือกเผยแผร์ ‘เสรีภาพทางการเมือง’

¹ ซึ่งทำให้นึกถึงหนังสือสองเล่มที่เขียนเกี่ยวกับ “มาตรการการส่งออกประชาธิปไตย” ของสหรัฐฯ ต่อประเทศอื่น ๆ ที่ “ด้อยกว่า” แต่อาจจะมีผลสำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ เช่น Thomas Carothers, *In the Name of Democracy: U.S. policy toward Latin America in the Reagan years*, (Berkeley University of California Press: 1991) และ *American Democracy Promotion: Impulses, Strategies, and Impacts* edited by Michael Cox, G. John Ikenberry, Takashi Inoguchi, (Oxford: Oxford University Press: 2000).

VIII

‘ตลาดเสรี’ ‘การค้าเสรี’ และ ‘ระบอบประชาธิปไตย’ แทน
ศาสนาคริสต์”

นอกจากบุชจะรับแบก “ภาระหน้าที่ของคนขาว” มาไว้อย่างเต็มที่ในฐานะที่เป็น “ผู้นำ” ประเทศอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลกปัจจุบันอย่างสหรัฐอเมริกาแล้ว เขายังต้องเผชิญกับความรู้สึกหวาดกลัวจากการคุกคามของบรรดาคศัตรูที่สหรัฐฯได้ก่อไว้ไม่ว่าจะมาจากฝีมือของผู้นำก่อนหน้าเขาหรือแม้แต่จากฝีมือของ “ประธานาธิบดีบุชผู้พ่อ” ของเขาเองด้วย ไม่ว่าจะเป็นคำกล่าวหาโจมตีจอร์จจากโอซะมา บินละดินที่ว่า “ข้าพเจ้าขอสาบานต่อพระเป็นเจ้าว่า.. ทั้งอเมริกาและคนอเมริกันที่อาศัยอยู่ในประเทศ จะไม่มีวันได้พินเห็นความปลอดภัยมั่นคง ก่อนที่พวกเราจะมีความปลอดภัยมั่นคงในปาเลสไตน์ หรือก่อนที่กองทัพของพวกนอกศาสนาจะออกจากดินแดนของพระโมฮัมมัด...” และจากการเผชิญกับการถล่มตึกเวิลด์เทรดเซนเตอร์ และเชื้อโรคแอนแทรกซ์ ทำให้ประธานาธิบดีบุชในฐานะผู้นำอเมริกันชนต้องเป็นฝ่ายเริ่มการปฏิบัติการอาฆาตจองเวรเสียเองเพื่อปกป้องตัวเองและประชาชนของเขา

อาจารย์ฉันทิมาได้วิเคราะห์ให้เห็นอีกด้วยว่า เมื่อความกลัวในฐานะที่เป็นอเมริกันชนของบุชเข้าผสมผสานกับความกลัวส่วนตัวในฐานะ “นายบุชดับเบิลยู” ได้กลายมาเป็นสภาวะทางจิตวิทยาของผู้นำที่ตัดสินใจทำสงครามอย่างที่หน้าประวัติศาสตร์จะต้องจารึกไว้ในฐานะที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญต่อความพยายามจัดระเบียบการเมืองโลกใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์นี้โดยคนผิวขาว

อาจารย์ฉันทิมาได้ค้นภูมิหลังส่วนตัวของ “ผู้นำ” สหรัฐฯที่จะปรากฏบนหน้าประวัติศาสตร์การเมืองโลกไปอีกนานแสนนาน โดยชี้ให้เห็น “ความกลัวที่คล้ายฝังใจมาตลอดวัยหนุ่มว่า จะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างที่หวัง ทั้งนี้โดยมีความสำเร็จด้านต่าง ๆ ในชีวิตของบิดาเป็นบรรทัดฐาน” อาจารย์ฉันทิมาได้นำเสนอบทวิเคราะห์ที่เจาะลึกเข้าไปในจิตใจของบุชผ่านข้อมูลส่วนตัวต่าง ๆ ที่น่าสนใจตั้งแต่เด็กจนเติบโตใหญ่ แต่สิ่งที่น่าสนใจที่สุดก็คือ การที่บุชทำบิดาของ

เขายก ทั้ง ๆ ที่เขารักและเกิดทุนบิดาของเขามาก แต่นั่นน่าจะสะท้อนสภาวะกดดันจิตใจของเขาที่มีสัมพันธ์กับบิดา ซึ่งอาจารย์ฉันทิมาสรุปไว้ว่า “การทำพอบังเกิดเกล้าชกต่อยน่าจะเป็นเรื่องที่ยึดความรู้สึกของคนในทุกวัฒนธรรม และเราก็ได้เห็นแล้วว่า บุชรักเคารพ่อบอกมาก ในส่วนนี้ เราอาจสันนิษฐานได้ว่า สิ่งที่ยับยั้งให้บุชประพุดิตัวดังกล่าวน่าจะเป็นแรงระเบิดของความรู้สึกเก็บกดเกี่ยวกับพ่อ” สงครามและความรุนแรงที่เกิดขึ้นจึงอาจจะเกิดจากการตัดสินใจภายใต้สภาวะจิตใจของ “ผู้นำ” ที่เต็มไปด้วยความกลัวที่ผสมผสานระหว่างเรื่องส่วนตัวและมรดกความคิดของภาระหน้าที่ของคนขวานั่นเอง

และจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น อาจารย์ฉันทิมาก็ได้สร้างบทสนทนาขึ้นมาระหว่างวิถีคิดของบุชกับสิ่งที่เรียกว่า “สำนักสามัญ” ที่ดำรงอยู่ในคนทั่วไป และแม้กระทั่งในตัวของเขาเอง สำนักสามัญของอาจารย์ฉันทิมาก็คือ เหตุผลหรือวิถีคิดสามัญของผู้คนทั่วไปในการดำเนินชีวิต เช่น “การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวไม่ควรทำให้คนอื่นเดือดร้อนเป็นทุกข... ..มนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเป็นสุขทุกฝ่าย ถ้าเอาใจเขามาใส่ใจเรา มิใช่เอาแต่ใจเราเป็นที่ตั้งอย่างเดียว...ชีวิตใคร ๆ ก็รักก็หวง สมบัติใคร ๆ ก็รักก็หวง ยิ่งคนมีสมบัติน้อยนิดและ/หรือต้องทำงานหนักสายตัวแทบขาดกว่าจะได้มา ก็จะต้องรักยิ่งหวงมากขึ้นเป็นทวีคูณ และไม่น่าประหลาดใจอะไร หากเขาจะพยายามปกป้องรักษามันเอาไว้อย่างสุดความสามารถ เฉพาะอย่างยิ่งสมบัติชิ้นสุดท้ายของพวกเขาทุกคน นั่นคือ ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแห่งความเป็นมนุษย์” ซึ่งจะว่าไปแล้วก็เป็นเหตุผลสามัญตามแนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) นักทฤษฎีการเมืองต้นแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยตะวันตกนั่นเอง

บทสนทনারะหว่างบุชกับสำนักสามัญที่สรรสร้างขึ้นมาจากอาจารย์ฉันทิมานี้ กล่าวได้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นงานทางปรัชญาการเมืองและจิตวิทยาที่นำเสนอและเป็นประโยชน์ต่อประเด็นทางจริยธรรมทางการเมืองระหว่างประเทศด้วย ถ้าพิถีพิถันมองทางปรัชญาการเมืองก็ทำให้นึกถึงงานของศาสตราจารย์

แยบยลกว่าระบอบอื่น ๆ และอาจารย์สรวิคก็สามารถเปิดเผยให้เห็นถึงความแยบยลดังกล่าวผ่านการวิพากษ์ของ Simon Critchley นักวิชาการในสาย “Derridean” ที่โดดเด่นคนหนึ่งในปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่า แม้แต่คนอย่าง Richard Rorty ผู้มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่อิงกับความรักมากกว่าความรู้ก็ยังคงตกอยู่ในวังวนกับดักของ “ประชาธิปไตยตะวันตก”

ส่วนสิ่งที่เปลี่ยนโฉมหน้าไปเลยก็คือ สภาพการเมืองโลกที่ปราศจากซึ่งชั่วอำนาจต่อรอง “มันเป็นโลกที่สหรัฐกับนาโต (NATO) ปลอดภัยดั่งรัง” และอเมริกากำลังเคลื่อนจาก Pax Americana I ไปสู่ Pax Americana II โลกก้าวเข้าสู่โฉมหน้าใหม่ ไม่ว่าจะเรียกขานอย่างไร แต่ที่แน่นอนก็คือ มันเป็นยุคโลกาภิวัตน์กับการกล่าวอ้างถึง “การค้าเสรี” (Free Trade) และก็มีได้หมายความว่า มันจะ “ภิวัตน์” และ “เสรี” สำหรับทุกฝ่ายทุกกรณี เพราะมันจะมักจะเป็นฝ่ายเหนือ-ตะวันตก-ผิวขาว-เพศชายที่ได้ ในขณะที่เสียฝ่ายใต้-ตะวันออก-ผิวสี-เพศอื่น ๆ เป็นฝ่ายเสีย ภายใต้อกลไกขององค์การการค้าโลก (WTO) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ! ในขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกาส่งออกความเป็นโลกาภิวัตน์ผ่าน “ความบันเทิงสนุกสนาน” จากการหยิบยื่นข้อเสนอรูปแบบการบริโภคในแบบวัฒนธรรมป๊อปทั้งด้านดนตรีและอาหารการกิน ซึ่งถ้าพิจารณาในทางจิตวิทยาแล้ว จะพบว่า สหรัฐากำลังหยิบยื่นข้อเสนอที่ยากที่จะปฏิเสธได้ เข้าทำนองเจ้าพ่อมาเฟียในภาพยนตร์เรื่อง “Godfather” ก็มีปาน³ การครอบงำโดยอ้างความเป็นสมัยใหม่และโลกาภิวัตน์ถูกทำให้เป็นรูปธรรมผ่านอาหารจานด่วนและชนบทดนตรีและลีลาการใช้ชีวิตแบบป๊อป และอาจารย์สรวิคยังชี้ให้เห็นว่า สหรัฐฯยังพยายามทำให้ทั่วโลกต้อง “จริงจังกับความสนุก” ที่พลาดไม่ได้นี้อีกด้วย

³ ลองดูบทความเรื่อง เจ้าพ่ออุปลัมภ์กับรัฐอุปลัมภ์ ของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ และ มาเฟียต้นแบบในอิตาลีและอาชญากรรมจัดตั้งในสหภาพยุโรป ของ ณัฐนันท์ คุณมาศ ในวารสารสังคมศาสตร์ ฉบับเดียวกันนี้ และเปรียบเทียบสถานะและบทบาทของผู้นำในปัจจุบัน !

แม้ว่าระเบียบโลกใหม่ในยุค “โลกาภิวัตน์” ภายใต้อเมริกาจะดูมีดมนสำหรับประเทศอย่างเรา แต่กระนั้น อาจารย์สรวิศก็ยังคงเห็นประโยชน์จากโลกาภิวัตน์ที่จะสามารถนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการต้านทานการครอบความเป็นเจ้าของของอเมริกาที่พยายามจะจัดระเบียบโลกใหม่ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้เป็นอย่างไรคงต้องติดตามในบทความของเขา

แม้ว่าจากบทความของอาจารย์ฉันทิมาและอาจารย์สรวิศจะชี้ให้เห็นการครอบครองความเป็นเจ้าของอเมริกาที่กำลังเคลื่อนจากจากแรกของ Pax Americana I ไปสู่ Pax Americana II ในช่วงหลังสงครามเย็นและหลังเหตุการณ์ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ และระเบียบโลกใหม่ที่กำลังถูกจัดวางเป็นรูปเป็นร่างตามความต้องการของอเมริกา แต่กระนั้น ในความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างญี่ปุ่น-สหรัฐก็กลับมิได้ดำเนินไปอย่างที่มันเคยเป็นในช่วงสงครามเย็นตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในบทความเรื่อง **“การสิ้นสุดสงครามเย็นกับการเจรจาการค้าญี่ปุ่น-สหรัฐ”** ของอาจารย์ ดร. กิตติ ประเสริฐสุข ประธานโครงการญี่ปุ่นศึกษา ภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์กิตติจบปริญญาเอกและโท สาขาเอเชียศึกษา (Asian Studies) จาก University of California, Berkeley โดยทุน Harvard-Yenching และปริญญาโทสาขาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่นจาก Keio University ประเทศญี่ปุ่น โดยทุนรัฐบาลญี่ปุ่นและเคยเป็น Visiting Research Fellow, Institute of Social Science, Tokyo University (ทุน Japan Foundation) ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔ ด้วย

อาจารย์กิตติชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ที่ไม่ง่ายดายนักของสหรัฐฯที่จะกดดันทางการค้าต่อญี่ปุ่นเหมือนอย่างเคย ทั้ง ๆ ที่ “Pax Americana II” กำลังจะเกิดขึ้นอย่างเห็น ๆ ในสายตาของอาจารย์สรวิศ ในรายละเอียด สหรัฐก็จำเป็นต้องปรับกระบวนยุทธ์โดยการทำข้อตกลงว่าด้วย “แนวทางความร่วมมือด้านกลาโหมสหรัฐ-ญี่ปุ่น” (Guidelines for U.S.-Japan Defense

ทำให้สหรัฐต้องขยับขยายในเรื่องความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกัน ญี่ปุ่นเองก็ตระหนักถึงอิทธิพลของสหรัฐต่อประเทศในแถบเอเชีย โดยเฉพาะในกลุ่มเอเปค (APEC) จึงทำให้ “ญี่ปุ่นยังประสงค์ที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐโดยรวมอยู่” รายละเอียดในเรื่องบทบาทและความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐในบทความของอาจารย์กิตติดำเนินน่าสนใจอย่างยิ่ง ด้วยสามารถนำเราไปสู่การตั้งข้อสังเกตต่อบทความของอาจารย์ฉันทิมาและอาจารย์สรวิศ ในมุมมองระดับกว้าง สหรัฐอาจจะเป็น “เจ้า” แต่ในรายละเอียด มันก็ไม่ง่ายนักที่จะสรุปเช่นนั้น แน่หนอนว่า อาจารย์กิตติได้กล่าวไว้ในตอนท้ายของบทความของเขาว่า “ถึงกระนั้นก็ดี แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-สหรัฐจะยังคงมีอยู่ต่อไป เพราะญี่ปุ่นเริ่มยินยอมน้อยลง สหรัฐต้องมีความระมัดระวังมากขึ้นในการกดดันญี่ปุ่น...แม้ระดับความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์...ด้านการค้าจะไม่รุนแรงนักและเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็ไม่น้อยสำคัญต่อความสัมพันธ์..โดยรวมในโลกที่เปลี่ยนแปลงไป”

นอกจากสหรัฐอเมริกาจะเป็นอภิมหาอำนาจที่มีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งवादต่อประชาคมโลกแล้ว อเมริกายังเป็นตัวอย่างการศึกษาที่ดีในกรณีอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการเมืองภายในประเทศสมัยประธานาธิบดีจอห์นสัน ในนโยบาย “อภิมหาสังคม” (The Great Society) ที่มุ่งสร้างพัฒนาสังคมต่อต้านความยากจนให้กับสังคมอเมริกัน บทเรียนจากนโยบาย “อภิมหาสังคม” ในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองอเมริกันน่าจะเป็นข้อคิดข้อสังเกตให้แก่ท่านผู้อ่านในการทำความเข้าใจและประเมินนโยบายการแก้ไขปัญหายากจนของรัฐบาลภายใต้การนำของ ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร

บทความ **“นโยบาย ‘อภิมหาสังคม’ ของประธานาธิบดีจอห์นสัน: บทเรียนสำหรับการเมืองไทยในการแก้ไขปัญหาความยากจน”** โดยอาจารย์ สุรัตน์ โหราชัยกุล แห่งภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แม้ว่าบทความดังกล่าวนี้จะเป็นผลงานชิ้นแรกของ

อาจารย์สุรัตน์ที่ปรากฏในวารสารสังคมศาสตร์ แต่ท่านผู้อ่านจำนวนไม่น้อยที่อาจจะคุ้นเคยและคุ้นตากับอาจารย์สุรัตน์ผ่านทางหน้าจอโทรทัศน์บ่อย ๆ เพราะนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๒๕๓๕ อาจารย์สุรัตน์และคณาจารย์ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะต้องทำหน้าที่บริการวิชาการให้แก่สาธารณะโดยอธิบายและประเมินสถานการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจารย์สุรัตน์จบปริญญาโททางด้านแรงงานสัมพันธ์ (Industrial Relations) จาก LSE สำนักเดียวกับกับอาจารย์ฉันทิมาและอาจารย์สรวิศ และอาจารย์สุรัตน์ยังได้ปริญญาโทอีกใบหนึ่งในสาขาการเมืองอเมริกันจาก London Guild Hall และกำลังทำปริญญาเอก ในหัวข้อเกี่ยวกับการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน (the Uneven Development) ที่ London Guild Hall มหาวิทยาลัยลอนดอน เช่นเดียวกัน จากการศึกษาในด้านแรงงานสัมพันธ์-การเมืองอเมริกันและปัญหาการพัฒนาของอาจารย์สุรัตน์จึงทำให้บทความเรื่อง “นโยบาย ‘อภิมหาสังคม’ ของเขานั้มน่าสนใจติดตามอย่างยิ่ง

ในบทความ “อภิมหาสังคม” นี้ อาจารย์สุรัตน์ได้ปูพื้นความรู้เกี่ยวกับนโยบายและการพัฒนาการความหมายที่มาของสิ่งที่เรียกว่า “สวัสดิการสังคม” ในสังคมอเมริกัน เพราะแนวคิดเรื่องสวัสดิการนี้คงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นแน่แท้ เพราะสวัสดิการมิใช่เรื่องการกุศล และถ้าใครยังคิดว่า สวัสดิการเป็นเรื่องการให้อย่างมีน้ำใจและการกุศล ก็เป็นเรื่องผิดเพี้ยนจากบริบททางการเมืองเป็นแน่แท้ จากบทความดังกล่าว ทำให้เราได้ทราบว่ “ในศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ ผู้อพยพที่เข้ามาจัดตั้งถิ่นฐานอยู่ในอเมริกานั้นมีวิธีการจัดการกับความยากจนในสองรูปแบบหลัก นั่นคือ “การเตือนให้ออกนอกพื้นที่” และ “การตามไปส่ง” (warning out and passing on) การจัดการแบบแรกคือ การเตือนให้ผู้อพยพที่ยากจนออกไปเสียจากพื้นที่ ส่วนแบบหลังหรือการติดตามไปส่งคนยากจนเหล่านั้นให้กลับไปถึงที่ที่พวกเขาอพยพออกมา ให้นับว่าคนจนเหล่านั้นออกไปจากพื้นที่ของตนอย่างแน่นอน แต่กระนั้น สังคมอเมริกันในยุคดังกล่าวก็

presidency' ..การมีอำนาจเยี่ยงจักรพรรดิของประธานาธิบดี" และ "การสร้างความปลอดภัยให้กับฝ่ายบริหารในการบริหารประเทศโดยใช้งบประมาณที่ขาดดุล...ที่ไม่เคยเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาก่อน" ซึ่งสองประเด็นดังกล่าวนี้เป็นประเด็นที่นำมาคิดเปรียบเทียบกับสถานการณ์การเมืองไทยในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์สุรัตน์ได้อธิบายถึงข้อถกเถียงและพัฒนาการของเรื่องสวัสดิการสังคมของอเมริกันต่ออำนาจกระทั่งถึงสมัยของประธานาธิบดีเคนเนดีผู้นำซึ่งหันกลับมาสนใจกับปัญหาความยากจนอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที "ความเจริญรุ่งเรืองของสหรัฐอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้บิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาความยากจนมาโดยตลอด อีกทั้งได้รับแรงกระตุ้นจากนักเศรษฐศาสตร์อย่าง จอห์น เคนเน็ธ กัลเบรธ (John Kenneth Galbraith) ที่เขียน *The Affluent Society* หนังสืออันโด่งดังที่วิพากษ์สังคมตัวเอง ชี้ให้เห็นด้านมืดของความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจที่ปรากฏอยู่ในสังคมอเมริกัน นักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์หันมาสนใจ 'สร้างทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับความเข้าใจความยากจนมากขึ้น' จนถือได้ว่าในช่วง "ทศวรรษ 1960 เป็นยุคแห่งการค้นพบความยากจนอีกครั้ง (*The Rediscovery of Poverty*)" แต่ประธานาธิบดีเคนเนดีก็ไม่สามารถที่จะหันเห็นผลพวงของนโยบายที่ตนวางไว้ เนื่องจากต้องจบชีวิตของตนจากการถูกลอบสังหาร

เมื่อประธานาธิบดีจอห์นสันขึ้นรับตำแหน่งแทน เขาก็มุ่งหวังที่จะสานต่อนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เคนเนดีได้วางไว้ อาจารย์สุรัตน์ได้ชี้ให้เห็นว่า นอกจากความต้องการสานต่อดังกล่าวแล้ว แรงบันดาลใจของประธานาธิบดีจอห์นสันก็คือ ประสบการณ์ความยากจนของตัวเองและ "ความชื่นชมต่อรูสเวลต์เยี่ยงวีรบุรุษ" แต่ไม่มีใครเคยคิดว่าการสานต่อดังกล่าวนี้จะนำไปสู่นโยบาย "อภิมหาสังคม" หรือ "การดำเนินงานสงครามต่อต้านความยากจน" "ที่ยิ่งใหญ่กว่า 'ข้อตกลงใหม่' เสียอีก ทั้งๆ ที่ในครั้งนี่เศรษฐกิจไม่ได้ตกอยู่ใน

ภาวะวิกฤตตั้งสมัยรัสเซีย” โดยประธานาธิบดีจอห์นสันได้กล่าวต่อสภาองเกรส ในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2507 ว่า “ช่างโชคร้ายเหลือเกินที่ชาวอเมริกันหลายคนต้องมีชีวิตอยู่อย่างสิ้นหวัง.. บ้างก็เพราะความยากจน บ้างก็เพราะสีผิวของเขาและหลาย ๆ คนเพราะทั้งสองเหตุผล.. ..[ในการ] ช่วยเหลือเพื่อให้พวกเขาได้โอกาสแทนความยากไร้ รัฐบาลนี้ขอประกาศสงครามต่อต้านความยากจนโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น” ซึ่งมาตรการต่อสู้ความยากจนเพื่อนำไปสู่ความเป็น “อภิมหาสังคม” ครอบคลุมในเรื่องสำคัญ ๆ หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงการประกันค่ารักษาพยาบาล โครงการเคหะที่อยู่อาศัย โครงการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ แต่ไป ๆ มา ๆ นโยบาย “อภิมหาสังคม” ที่สวยหรูก็กลับพบกับความล้มจม ! ซึ่งจะด้วยเหตุผลและเงื่อนไขประการใด ท่านผู้อ่านก็คงต้องติดตามกันเอง และอย่าลืมที่จะนำไปเป็นบทเรียนข้อคิดข้อสั่งเกิดเปรียบเทียบกับการเมืองไทยในปัจจุบันตามเจตนาของผู้เขียนที่ได้ตั้งไว้

ถัดจากบทความ “อภิมหาสังคม” ก็ต่อยอดบทความเรื่อง “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแสวงหาแนวการวิเคราะห์” ของ ดร. กุลลดา เกษบุญชู ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าของผลงาน *วิวัฒนาการรัฐอังกฤษฝรั่งเศสในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ* ซึ่งเป็นงานทางวิชาการที่หาได้ยากในบรรดาตำราทางสังคมศาสตร์ที่มีอยู่ในตลาดวิชาการขณะนี้ บทความเรื่อง “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการกับแสวงหาแนวการวิเคราะห์” นี้เป็นบทความที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สาขาอาณานิคมบริเวณศึกษา สาขาประวัติศาสตร์ ความคิดและทฤษฎี และน่าจะรวมถึงคุณประโยชน์ต่อการสร้างแนวทางยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ต่อไปในอนาคตอันใกล้ เพราะงานของอาจารย์กุลลดานำมาซึ่งการทำความเข้าใจต่อ “ประวัติศาสตร์ตัวตน” ของการศึกษาเรื่องราวของ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ที่กำลังเป็นยุทธศาสตร์

สำคัญแห่งพลังชุมชนหรือภูมิภาคในการเมืองระหว่างประเทศ

แน่นอนว่า คำถามสำคัญที่ไม่ค่อยจะมีใครสงสัย แต่ได้ถูกเปิดเผยให้เห็นโดยอาจารย์กุลลดา ก็คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมี “ตัวตน” ในฐานะของความเป็น “ภูมิภาค” มาตั้งแต่เมื่อไร ? และเกิดขึ้นได้อย่างไร ? ในขณะที่คนอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน และชาติอื่น ๆ นอกเหนือจากการรับรู้ความเป็นชาติของตนแล้ว ต่างก็รับรู้ “ตัวตน” ร่วมกันว่าเป็น “คนยุโรป” ที่อาศัยอยู่ใน “ภูมิภาคยุโรป” แต่ดูเหมือนว่า คนไทยและประเทศเพื่อนบ้านของเรานั้น ไม่ค่อยจะเรียกตัวเองว่าเป็น “คนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เท่ากับเป็น “คนเอเชีย” หรือ “คนตะวันออก” แน่นอนว่า “ตัวตน” และความเป็น “คนตะวันออก” นั้นก็เป็นสิ่งที่น่าสงสัยดังคำถามว่า มันเกิดขึ้นมาเมื่อไร ? และเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ?

เมื่อ Edward Said เขียนหนังสือเรื่อง “Orientalism”⁴ ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ก็ได้เปิดเผยให้เห็นถึงการสร้างภาพและการยึดเย็ดความเป็น “ตะวันออก” อย่างเหมารวมให้กับคนเชื้อชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคที่เรียกว่า “เอเชีย” ซึ่งกล่าวได้ว่า “ความเป็นตะวันออก” ที่อุบัติขึ้นนั้นเกิดจาก “อคติ” ของคนตะวันตก และขณะเดียวกัน วาทกรรมหรือภาพที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นก็กลับมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความเป็นตัวตนของคนตะวันออกส่วนหนึ่งไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะว่าไปแล้ว กระบวนการทำให้เป็น “ตะวันออก” ที่เกิดขึ้นโดยคนตะวันตก ก็ดูจะไม่ต่างจะละครโทรทัศน์เรื่อง “แก้วกลางดง” ซึ่งเป็นเรื่องราวของคนกะเหรี่ยงที่อยู่ในประเทศไทย โดย “ภาพและตัวตน” ของคนกะเหรี่ยงถูกสร้างขึ้นจากจินตนาการความคิดของคนไทยที่เขียนบทและสร้างละครเรื่องนั้น ส่งผลให้คนไทยทั่วไปรับรู้-เข้าใจ-และเชื่อว่า “ภาพที่เห็น” นั่นคือ “ตัวตน” ของความเป็นกะเหรี่ยง และเป็นไปได้อย่างยิ่งว่า ถ้าคนกะเหรี่ยงรุ่นต่อ ๆ ไปอาจจะ “ถูกขัดเกลาทางสังคม” โดยละครและโดยคนไทยที่ปักใจเชื่อใน “ความเป็น

⁴ Edward W. Said, *Orientalism* (London : Routledge & Kegan Paul: c1978).

กะเหรี่ยง” ที่ตนเห็น ทำให้คนกะเหรี่ยง “ต้องเป็น” กะเหรี่ยงตามแบบวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เมื่อพูดถึงเรื่องวาทกรรมและความหมายที่ถูกสร้างขึ้น เราก็คงทราบกันดีว่า ส่วนหนึ่งของกรอบความคิดของ Said มาจาก Michel Foucault

ในขณะที่หลายคนอาจจะรับรู้และเข้าใจ: “ความเป็นภูมิภาคตะวันออก-เฉียงใต้” ผ่านผลงานหรือถ้าเราจะเรียกว่า “ภาพ/วาทกรรมที่ถูกสร้าง” ขึ้นจาก “จินตนาการของชุมชนวิชาการฝรั่ง” แต่อาจารย์กุลลดาจะชี้ให้เห็นว่า “ในขณะที่คนในภูมิภาคเองก็มิได้มีความตระหนักในความเป็นภูมิภาคแต่อย่างใด.. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเป็นภูมิภาคมาช้านานก่อนหน้าการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง” “แทนที่จะมองความเป็นภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านจินตนาการของชุมชนวิชาการ หรือคุณลักษณะภายในของแต่ละสังคมในภูมิภาคที่มีร่วมกัน อาจมองได้โดยผ่านประสบการณ์ที่ภูมิภาคนี้มีร่วมกัน ประสบการณ์ร่วมกันนี้ คือ พลังจากภายนอกที่พัดผ่านอาณาบริเวณสำคัญ ๆ ในภูมิภาคก่อให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน”

แต่ก่อนที่อาจารย์กุลลดาจะนำเราไปสู่ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในฐานะที่เป็น “ภูมิภาค” ก่อนที่ฝรั่งจะเข้ามาสร้างวาทกรรมตัวตนให้ เธอก็ได้นำเราไปท่องเที่ยวในกระบวนการวาทกรรมของนักวิชาการตะวันตกที่เริ่มเข้ามาศึกษาเรื่องราวในอาณาบริเวณแถบนี้ เริ่มตั้งแต่ชื่อของ ศาสตราจารย์ จอร์จ เคฮิน (George Kahin) แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ที่จะว่าไปแล้วมีศักดิ์เป็น “อาจารย์ตา” ของอาจารย์กุลลดา เพราะศาสตราจารย์เคฮินเป็นอาจารย์ของศาสตราจารย์ รุท แมคเวย์ (Ruth McVey) ผู้เป็นอดีตอาจารย์ที่ปรึกษาของตัวอาจารย์กุลลดาเอง สมัยที่เรียนอยู่ที่ School of Oriental and African Studies (SOAS) มหาวิทยาลัยลอนดอน ขณะเดียวกัน นอกจากศาสตราจารย์เคฮินจะเป็นอาจารย์ของศาสตราจารย์แมคเวย์แล้ว ก็ยังเป็นอาจารย์ของศาสตราจารย์ เบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ผู้เป็นวิทยมิตรของ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เจ้าพ่อประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของไทย และเป็นผู้ก่อตั้ง

โครงการปริญญาตรีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคภาษาอังกฤษขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกทั้งศาสตราจารย์แอนเดอร์สันยังเป็น “ครูเบน” ของรองศาสตราจารย์ ดร. เกษียร เตชะพีระ และนักวิชาการอีกหลายคนในเมืองไทยด้วย

นอกจากศาสตราจารย์เคย์นจะเป็นผู้มีความสำคัญในทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องราวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว อาจารย์เคย์นยังถือว่าเป็นวีรบุรุษคนสำคัญทั้งสำหรับคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และคนอเมริกันผู้รักสันติภาพ เพราะ “เคย์นและภรรยา (Audrey R. Kahin ผู้เป็นนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นกัน) ได้ใช้กฎหมาย Freedom for Information เข้าไปดูเอกสารที่ถูกตีตราว่าเป็นความลับ และได้เขียนหนังสือชื่อ *Intervention* ที่แสดงถึงการที่สหรัฐฯ เข้าไปมีบทบาทสำคัญในเวียดนามในช่วงปี ค.ศ. 1964-6 บทวิจารณ์หนังสือชิ้นหนึ่งกล่าวว่า งานชิ้นนี้ของเคย์นสำหรับวงวิชาการสังคมศาสตร์แล้วคือ งานที่สมบูรณ์แบบเหมือนการมาของ Messiah (กษัตริย์ผู้ซึ่งพระเจ้าส่งมาปลดปล่อยชาวยิว) ข้อความนี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญของงานของเคย์นต่อวงวิชาการทางสังคมศาสตร์ การกระทำดังกล่าวของเคย์นส่งผลให้เป็นแบบอย่างต่อนักวิชาการที่คอร์แนลในรุ่นต่อๆ มา โดยที่เขาได้รับการขนานนามว่า “A Tompkins County Hero”

นอกจากเคย์น อาจารย์รูท และ “ครูเบน” แล้ว ก็ยังมีชื่อของศาสตราจารย์เจมส์ ซี สก๊อต (James C. Scott) และศาสตราจารย์แซมมวล ป็อบคิน (Samuel Popkin) เป็นอีกสองในฐานะผู้ร่วมขบวนการสร้างภาพและวาทกรรมความเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น อาจารย์กุลลดากล่าวถึงคุณูปการของทั้งสองท่านนี้ว่า “ช่วงสงครามเย็นได้มีงานของนักอาณาบริเวณศึกษาจากมหาวิทยาลัยเยลที่ก่อให้เกิดวาทกรรมที่สำคัญทางสังคมศาสตร์ เจมส์ ซี สก๊อต (James C. Scott) ได้พยายามตอบคำถามที่สำคัญยิ่งในยุคสมัยนั้นคือ เหตุใดชาวนาจึงลุกขึ้นมาทำการประท้วงอำนาจรัฐและเจ้าของที่ดิน ในงานที่มีชื่อว่า *The Moral Economy of the Peasantry* สก๊อตเสนอว่าการตัดสินใจของ

ขาวนาเป็นเรื่องความรู้สึกทางจริยธรรม เมื่อใดก็ตามที่รัฐและ/หรือเจ้าของที่ดินเรียกร้องจากขาวนามากเกินกว่าระดับที่ขาวนาจะยังชีพได้ เมื่อนั้นขาวนา ก็จะรู้สึกว่ามี ความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรง ได้มีงานอีกชิ้นหนึ่งที่มาคัดค้านทฤษฎีของสก๊อตโดย แซมมูเอล ป็อบคิน (Samuel Popkin) ซึ่งเสนอว่าขาวนา นั้นตัดสินใจทำการประท้วงจากหลักการของความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่า”

ต่อจากนั้น อาจารย์กุลลดาภิกนำเราไปสู่เส้นทางของนักวิชาการทาง เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ เช่น “แฟร์นง โบรเดล ...ผู้เริ่มต้น ทฤษฎีที่ว่าด้วยระบบทุนนิยมโลกเป็นคนแรก เพียงแต่งานของเขาออกมาหลัง วอลเล่อร์สไตน์ ซึ่งเป็นเจ้าทฤษฎีระบบโลก (world system) ข้อเสนอมองของสอง คนคล้ายคลึงกันคือภายในระบบทุนนิยมโลกนั้น มีสิ่งที่เรียกว่าการแข่งขันกัน ทำระหว่างประเทศซึ่งถูกกำหนดและสั่งการโดยบริเวณที่มีอำนาจมากที่สุดและมี และมีความเจริญสูงสุดไปยังบริเวณที่มีความเจริญรองลงมา” นอกจากนั้นก็ มีชื่อของนักวิชาการผู้ที่มีอิทธิพลต่อพื้นฐานการวิเคราะห์ของเธอ นั่นคือ “โรเบิร์ต ค็อกซ์.. ผู้นำ...กล่าวถึงระบบโลก (world order) ตั้งแต่ทศวรรษที่ 19 เป็นต้น มาจนถึงปัจจุบันว่ามีอยู่สองระบบด้วยกัน ระบบแรกมีอังกฤษเป็นผู้นำจึงมีชื่อ เรียกว่า Pax Britannica ระบบนี้ถูกแทนที่ด้วยระบบใหม่ที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา มีชื่อเรียกว่า Pax Americana แนวความคิดของค็อกซ์สอดคล้องกับของโบรเดลและวอลเล่อร์สไตน์อยู่หลาย ส่วน” ซึ่งแนวคิดเรื่อง Pax Americana นี้เองที่อาจารย์สรวิศได้บอกใน บทความของเขาว่า โลกกำลังเข้าสู่ช่วงต่อระหว่าง Pax Americana I และ Pax Americana II และหลังจากค็อกซ์ อาจารย์กุลลดาภิกลงท้ายด้วย มิแชล แบร์นาร์ด ผู้ “มองเห็นอย่างชัดเจนว่าการลงทุนของญี่ปุ่นก็คือการสร้างความเป็น ภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สิ่งที่เขาทำในบทความที่สำคัญในเรื่องนี้คือ อธิบายความเป็นภูมิภาคในกรอบของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ มิแชล แบร์นาร์ด เสนอความคิดว่าความเป็นภูมิภาคไม่ใช่เรื่องของความร่วมมือของรัฐ

คำถามที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ในบรรดานักท่องเที่ยวชาวจีนที่มาเที่ยวเมืองไทยเป็นใคร ? มีอาชีพหรือทำมาหากินอะไร ? และด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ-สังคมประเภทไหนในประเทศสังคมนิยมอย่างจีนที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ ซึ่งอาจารย์อภิญญาได้ตอบคำถามนี้ไว้ในบทความของท่าน ซึ่งคำตอบดังกล่าวนี้สามารถเป็นภาพสะท้อนที่ช่วยให้เราเข้าใจการเปลี่ยนผ่านเข้าไปสู่เศรษฐกิจการตลาดของจีนได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีผลให้เกิด “ความผันแปรของความเป็นเจ้าของกิจการจากวิสาหกิจสู่ภาคเอกชนและกิจกรรมร่วมทุน” ในจีนอย่างชัดเจน

แต่สิ่งทีหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ “การท่องเที่ยวเข้ามาทำลายและถึงขั้นโยกคลอนความเข้าใจ (ใน) คุณค่าทางวัฒนธรรมที่แท้จริงไปสู่ความเป็นสินค้า องค์ประกอบของวัฒนธรรมถูกผูกผันให้เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงใจของนักท่องเที่ยว” ไม่ว่าจะเกิดจากแข่งขันกันแย่งลูกค้าจากตัวแทนการค้าการท่องเที่ยวทั้งของไทยและจีน “*อุบัติเหตุของเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมโลกในบริบทของการท่องเที่ยวบ่งบอกถึงการที่ร่องรอยทางวัฒนธรรมใหม่ของรัฐมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แล้วก่อเกิดรูปลักษณ์ขึ้นมาใหม่ภายใต้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับทางวัฒนธรรมของบริโคนิยม*” แต่กระนั้น อาจารย์อภิญญาชี้ให้เห็นว่า มีการดิ้นรนต่อต้านการครอบงำของบริโคนิยมดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งเหลือ อันเป็นปรากฏการณ์เด่นอย่างหนึ่งในยุคโลกาภิวัตน์

จากภาพสะท้อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมของจีนในงานของอาจารย์อภิญญาที่ต่อยอดด้วย “*โรซซาร์สในจีน: ภาพสะท้อนวัฒนธรรมและการเมือง*” ของจีน ซึ่งเป็นผลงานของอาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล อาจารย์ภาคความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ดีถือว่าเป็นเอกทัศนะท่านหนึ่งในเรื่องจีนศึกษาในสังคมไทยอาจารย์วรศักดิ์มีผลงานเกี่ยวกับเรื่องจีนที่ได้รับการตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือฉบับกระเป๋าอยู่หลากหลายเล่ม และเล่มล่าสุดก็คือ “คือ ‘ฮากกา’ คือ ‘จีนแคะ’ : ศิลป-

วัฒนธรรมฉบับพิเศษ” และยังมีผลงานประจำในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์อย่างมติชนและสยามรัฐด้วย

ในช่วงที่กำลังจะเกิดข้อปรามห่ามิได้เดินทางเข้าไปสาธยายรัฐประชาชนจีนอันเนื่องด้วยการระบาดของโรคซาร์ส เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่อาจารย์วรศักดิ์ได้รับทุนไปจีน แม้จะตระหนักว่าเป็นการเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคหวัดมรณะดังกล่าว แต่อาจารย์วรศักดิ์ก็ตัดสินใจเดินทางเข้าไปในจีนด้วยความมุ่งมั่นและอาจเป็นด้วยความเข้าใจอะไรบางอย่างเกี่ยวกับจีนที่ทำให้อาจารย์วรศักดิ์มั่นใจว่า ตนจะไม่ติดโรคร้ายนั้นกลับมา และในที่สุด เขาก็เดินทางกลับมาอย่างปลอดภัยพร้อมกับบทความพิเศษมารายงานสะท้อนเรื่องราวความเป็นไปในมิติทางวัฒนธรรมและการเมืองของจีนที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ระบาดของโรคซาร์ส

แม้โรคซาร์สจะเป็นโรคร้ายและดูจะไม่มีประโยชน์ใด ๆ ต่อมวลมนุษย แต่สำหรับอาจารย์วรศักดิ์ผู้สนใจศึกษาเรื่องจีน เชื้อโรคร้ายนี้กลับเป็นคุณประโยชน์สำหรับเขา ด้วยเหตุที่มันกลายเป็น “เชื้อ” ที่ช่วยเชื่อมโยงให้เราได้เห็นภาพสะท้อนความเป็นจีนที่แสดงออกถึงการรักษาลบประโยชน์ของชาติที่แตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ ที่ประสบกับปัญหาการระบาดของเชื้อดังกล่าว “ภาพสะท้อนนี้คงเกิดขึ้นได้ยากถ้าหากไม่มีโรคซาร์ส” !

อาจารย์วรศักดิ์เล่าให้ฟังในงานของเขาว่า แหล่งแรกที่เป็นที่มาของโรคคือ มณฑลกวางตุ้ง โดยเฉพาะเมืองกวางเจา และเนื่องจากคนกวางเจา “จัดเป็นกลุ่มคนจีนที่มีทักษะในการทำอาหารสูงและช่างสรรหาอาหารการกินประเภท ‘เปิบพิสดาร’ มากินอยู่เสมอ จากการสรรหาของแปลกมารับประทานนี้เองที่ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่า “โรคซาร์สอาจจะมาจากสัตว์ป่าบางชนิดที่คนในพื้นที่นี้นิยมซื้อหามารับประทาน หรือไม่ก็อาจจะเป็นสัตว์เลี้ยงที่คนในสังคมอื่นไม่นิยมนำมารับประทาน เช่น หม่าหรือแมว เป็นต้น” ซึ่งเชื่อกันว่า เพราะทักษะที่ว่านี้เองที่อาจจะนำไปสู่การปรุงอาหารให้เป็น ‘เปิบพิสดาร’ ขึ้นมาจนเป็นที่มาของโรคซาร์สในเวลาต่อมา”

เมื่อเกิดโรคระบาดร้ายแรงขึ้นในจีนซึ่งเป็นประเทศที่ภูมิใจในตัวเองจากการได้ชื่อมีการแพทย์แผนโบราณที่เยี่ยมยุทธ์ที่สุดในโลก และหนึ่งในยาตำรับพื้นบ้านในการต่อกรกับโรคหัดมรณะนั้นก็คือ “จ๊กโจ้” “อันเป็นน้ำส้มสายชูชนิดหนึ่ง (ที่ถูกนำ) มาต้มเพื่อให้เกิดไอระเหยที่มีกลิ่นเปรี้ยวอบอวลอยู่ในห้องพักอาศัย โดยวิธีนี้ คนจีนทั่วไปเชื่อว่า ไอที่ระเหยด้วยกลิ่นเช่นนั้นจะสามารถป้องกันหรือแม้แต่ม่าเชื้อโรคร้ายต่าง ๆ ได้”

อาจารย์วรศักดิ์เล่าต่อว่า ด้วยเหตุนี้เองที่ “จ๊กโจ้ ถูกกว้านซื้อจนขาดตลาดและกลายเป็นของหายากขึ้น ผลก็คือ ราคาจ๊กโจ้ในขณะนั้นได้ถีบตัวสูงขึ้นจากราคาเดิมถึง 4-5 เท่าตัว” แต่กระนั้น จ๊กโจ้ก็หาได้สามารถเป็นตัวยาที่มีสรรพคุณต้านฤทธิ์โรคหัดมรณะได้ การระบาดของโรคยังเกิดขึ้นแพร่กระจายไปอย่างน่าเป็นห่วง แต่ผู้นำจีนก็กลับไม่กระตือรือร้นต่อการปรากฏขึ้นของโรคซาร์ส

อาจารย์วรศักดิ์ได้ตั้งข้อสงสัยต่อการเพิกเฉยของผู้นำจีนต่อการใช้จ๊กโจ้รักษาโรคซาร์สของคนวางตุ้งไว้อย่างน่าสนใจ นั่นคือ มัน “สะท้อนความจริงอะไร ? ประเด็นนี้น่าขบคิดมากกว่าการมองว่า ผู้นำจีนกำลังมีความคิดหรือประพฤติดัวเหลวไหลที่มองโรคซาร์สไม่ต่างกับปัญหาที่ไร้สาระ หรือคนจีนในกวางเจายังอยู่ในโลกที่ล้าหลัง โลกที่ต่างคนต่างยอมสุดดมกลิ่นเปรี้ยว ๆ ของจ๊กโจ้ นอกเหนือไปจากที่จะใช้มันมาจิ้ม ‘ติ่มซำ’ กิน” ?

คำตอบในประเด็นนี้จะเป็นอย่างไร ขอให้ท่านผู้อ่านติดตามการวิเคราะห์ที่น่าสนใจและพิสดารของอาจารย์วรศักดิ์ได้เองในบทความของเขา

บทความถัดมาคือบทความของ ดร. โทนี ไทลแมน นักมานุษยวิทยาชาวออสเตรเลียผู้สนใจศึกษารณีเขื่อนปากมูลของไทย อาจารย์โทนี่เคยประจำอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะนักวิชาการอาคันตุกะ และได้ช่วยสอนบางวิชาในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และที่โครงการไทยศึกษาด้วย อาจารย์โทนี่ใช้

เวลาอยู่กับชาวบ้านปากมูลเป็นระยะเวลาานาน พูดภาษาอีสานได้ และบทความ
ในวารสารฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกด้านเอเชียศึกษา จาก
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ออสเตรเลีย

ในบทความเรื่อง *“The State, Modernization and Water Control in Thailand: The Case of Pak Mun Dam”* อาจารย์โทนี่ ได้
ปูพื้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับ
ตั้งแต่การสร้างฝายเพื่อการควบคุมน้ำเพื่อประโยชน์การใช้สอยและการป้องกัน
ภัยธรรมชาติโดยบรรดาชาวบ้านในชุมชน ซึ่งฝายสร้างด้วยไม้และมีลักษณะ
ชั่วคราว และมักจะต้องสร้างขึ้นใหม่ในแต่ละปี จนกระทั่งมาถึงในสมัยรัชกาล
ที่ห้า ที่การพยายามพัฒนาสู่ความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ได้ทำให้รัฐเข้ามาสนใจใน
เรื่องการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งใช้พลังงาน
น้ำสำหรับการเกษตรอย่างเป็นระบบ และจนกระทั่งการสร้างเขื่อนเพื่อใช้
พลังงานน้ำสำหรับการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความต้องการ
พลังงานไฟฟ้าเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพัฒนาการการผลิตแบบทุนนิยมด้วย แต่
พัฒนาการที่ว่ามีได้เกิดขึ้นและสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของคนในสังคม
ได้อย่างเท่าเทียมกัน

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การให้ความสำคัญอย่างจริงจัง
กับปัญหาภาคอีสานที่เคยเป็นเพียงปัญหาไม่ใหญ่โตในแวดวงชนชั้นปกครอง
ได้กำหนดแผนห้าปี (พ.ศ. 2503-2509) เพื่อพัฒนาและยกระดับความเป็นอยู่
ของประชาชนในภาคอีสานขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องการด้านอิทธิพลคอมมิวนิสต์
ในภาคดังกล่าวด้วย โดยเชื่อว่า “ถ้าประชาชนท้องอึม ก็ไม่มีใครไปเป็นคอมมิวนิสต์”
และได้กำหนดให้พื้นที่ภาคอีสานเป็น “พื้นที่ที่ยากจนที่สุดในประเทศ” และได้ตั้ง
โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทขึ้นมารองรับนโยบายดังกล่าวด้วย และจากนโยบาย
ต่าง ๆ ดังกล่าวที่รวมความได้ในฐานะพัฒนาการของความเป็นสมัยใหม่ของรัฐ
ชาติภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็ได้นำมาสู่โครงการสร้างเขื่อนปากมูล

อาจารย์โทนี่ได้นำเสนอเรื่องราวความเป็นมาและข้อถกเถียงและความขัดแย้งในโครงการปากมูลค่อนข้างละเอียดจากสายตาของนักวิชาการต่างชาติที่น่าจะช่วยให้เรารับรู้ถึงเรื่องราวของปัญหาเขื่อนปากมูลจากการวิจัยทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ ซึ่งปัญหาปากมูลดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดกระแสต่อต้านจากชาวบ้านในชนบททั่วภาคอีสาน และนำไปสู่การเกิดกลุ่ม NGO และ “สมัชชาคนจน” ที่เป็นฉากสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย บทความเรื่อง “ปากมูล” นี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้วยสำหรับผู้อ่านที่สนใจเรื่องปากมูลแต่ไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้ !

จาก “ปากมูล” มาสู่ “หินกรูด” เจกเช่นเดียวกันกับ “ปากมูล” โครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน “หินกรูด” เป็นผลพวงของการพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่และโลกาภิวัตน์ที่มุ่งตอบสนองการผลิตและการบริโภคในปริมาณอันมหาศาล บทความเรื่อง *“โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนถ่านหิน ‘หินกรูด’ กับความเป็นไปได้ของ ‘ธรรมาภิบาล’ ในสังคมไทย”* เป็นส่วนหนึ่งที่ ดร.ชาติชาย นรเศรษฐาภรณ์ ได้คิดและเรียบเรียงจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของเขาที่ทำที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.ชาติชายนอกจากจะดำรงตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการบริษัทเซ็นทรัลพัฒนากรุ๊ปส์แล้วยังเป็นอาจารย์พิเศษทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้กับบัณฑิตวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ด้วย เดิมที ดร.ชาติชายศึกษาปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยนอร์ทเธิสอัลลินอยส์ (N.I.U.) สหรัฐอเมริกา แต่ด้วยเหตุผลทางครอบครัว จึงทำให้เขาจำเป็นต้องกลับมาทำงานที่ประเทศไทย และขอโอนย้ายเข้ามาทำปริญญาเอกต่อในโครงการรัฐศาสตร์ดุซงกีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในบทความดังกล่าว เราทราบว่า รัฐบาลได้สนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตกระแสไฟฟ้า “ด้วยเหตุผลที่จะระดมทุนจากภาคเอกชนเพื่อเป็นการลดภาระการลงทุนของภาครัฐ และเป็นการเพิ่ม

การแข่งขันในการเลือกสรรเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ..แต่ทั้งนี้ต้องมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด” และเมื่อเกิดมีปัญหาข้อขัดแย้ง วิธีการแก้ไขความขัดแย้งในบริบทพัฒนาการประชาธิปไตยในสังคมไทยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมุ่งเน้นไปที่หลักการ “governance” ซึ่งในช่วงต้นของบทความ อาจารย์ชาติชายได้อภิปรายถึงที่มาและพัฒนาการแนวคิดและการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับ “governance” ซึ่งหนึ่งในศัพท์ภาษาไทยที่รู้จักกันแพร่หลายก็คือ “ธรรมรัฐ” ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นคนแรกที่แปลคำดังกล่าวนี้ และผู้ที่ทำให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ อาจารย์ธีรยุทธ บุญมี แห่งคณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยเดียวกันนั่นเอง

จากการศึกษากรณีดังกล่าว อาจารย์ชาติชายสรุปว่า “การจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความพยายามในการรวมกลุ่มคัดค้านหรือสนับสนุนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าตั้งที่ได้กล่าวแล้ว ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง que แสดงถึงการปรับตัวและการมีบทบาทมากขึ้นในการควบคุมดูแลการทำงานของรัฐบาล ผ่านทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตามหลักการในระบอบประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล” แต่ขณะเดียวกัน “รัฐยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องธรรมาภิบาลภาครัฐ เพราะหลักกฎหมายและนิติธรรมที่รัฐอ้าง ไม่ได้มาจากรัฐธรรมนูญใหม่ที่เป็นกฎหมายที่ถูกกำกับโดยหลักธรรมาภิบาล ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลของรัฐยังไม่เกิดขึ้น และจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อถูกกำกับโดยรัฐธรรมนูญใหม่ที่มีหลักธรรมาภิบาลแทรกอยู่ ซึ่งหมายถึงการเคารพการมีส่วนร่วมของประชาชน และที่สำคัญก็คือ ความพยายามของภาคประชาชนในการใช้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งซ่อนอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทำให้สังคมมีความสามารถในการโอบล้อมรัฐได้มากขึ้น” ซึ่งน่าจะเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

บทความต่อมาคือ “การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: แบบแผน กระบวนการและปัจจัยส่งเสริมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยองค์กรชุมชนชาวประมงในจังหวัดปัตตานี” เป็นบทความที่ปรับจากงานวิจัยที่เสนอต่อสถาบันพระปกเกล้าเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2546 คณะผู้ทำการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ประกอบด้วย อาจารย์ กุสุมา ภูใหญ่^๕ อาจารย์วัลักษณ์กมล อ่างกมล^๖ และคุณมูหามะสุกรี มะสะนิง^๗ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี เป็นหัวหน้าคณะวิจัย^๘

บทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนถือเป็นเรื่องใหม่ในแวดวงทางวิชาการในการศึกษาสังคมไทยและนโยบายชุมชน การวิจัยในประเด็นใหม่เช่นนี้จึงต้องอาศัยการสร้างแนวความคิดที่สลับซับซ้อนและการออกแบบการวิจัยที่ชัดเจน ซึ่งบทความดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างกรอบทฤษฎีในการทำความเข้าใจถึงการสร้างศักยภาพความสามารถในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวและต้องการสรุปบทเรียนที่ได้จากกระบวนการร่วมมือระหว่างนักวิชาการและหมู่บ้านชาวประมงในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการทำความเข้าใจถึงพลวัตทั้งภายในและภายนอกชุมชนประมงดังกล่าว

^๕ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี อ.บ. (ภาษาฝรั่งเศส) น.ศ.ม. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๖ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ว.บ. (หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์) น.ศ.ม. (การหนังสือพิมพ์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๗ ประธานชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี

^๘ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี (ร.บ. การบริหารรัฐกิจ, ร.ม. การปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ Ph.D. Political Science จาก Northern Illinois University ขณะนี้เป็นรองคณบดีฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

โลกทุนนิยมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการบริโภคทั้งในด้านปริมาณ และอัตราเร่งอย่างมหาศาล ซึ่งมีผลต่ออัตราการเร่งในการผลิต และผลักดันให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณและเวลาที่นำเป็นห่วงอย่างยิ่ง เมื่อคิดถึงวงจรผลิตทดแทนของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไป กระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนวิธีการจับปลาให้เหมาะสมต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการจัดตั้งหน่วยงานอาสาสมัครในการตรวจตราดูแลโดยองค์กรรากหญ้าชี้ให้เห็นว่ารูปแบบของการปกครองตัวเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นวิธีที่ให้ผลและมีประสิทธิภาพมากกว่าการจัดการที่นำโดยภาครัฐ การร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการจัดการที่ดี การเน้นถึงการให้ความไว้วางใจต่อกันและกันระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป็น “ทางเลือก” ของการจัดการ ที่น่าจะช่วยให้ก้าวพ้นอุปสรรคในการร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและการบังคับใช้กฎหมายท้องถิ่นภายใต้เงื่อนไขความจำกัดของทรัพยากรส่วนรวม อันนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

กรอบแนวคิดในเรื่องการใช้ทรัพยากรส่วนรวมอันจำกัดนี้ มีสองแบบ แบบแรกเชื่อว่า ถ้าหากไม่มีอำนาจกลางในการจัดการหรือจัดระเบียบแล้ว ด้วยความเห็นแก่ตัวของแต่ละคน ผู้คนก็จะใช้หรือบริโภคทรัพยากรส่วนรวมเกินไป ไม่ว่าจะในด้านปริมาณหรือระยะเวลา อันนำไปสู่ “ความหายนะของทั้งหมด” (the tragedy of the commons) อีกแบบหนึ่งกลับเชื่อว่า ผู้คนสามารถร่วมกันจัดการทรัพยากรได้อย่างดีกว่าส่วนกลางหรือรัฐบาล ซึ่งความเป็นไปได้ดังกล่าวนี้เกิดจาก “ความไว้วางใจกันและกัน” ในชุมชนเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่าความแตกต่างของตัวแบบทางทฤษฎี “public choice” ทั้งสองนี้อยู่ภายใต้ร่มเงาคำความคิดของ Hobbes และ Locke นั่นเอง

แนวคิดที่เชื่อในความสามารถในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของคนในชุมชนเองนั้น ได้เสริมด้วยแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารที่ให้ความสำคัญของการ

สื่อสัมพันธ์กันและกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่จะช่วยให้เกิดความไว้วางใจดังกล่าวได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในแบบที่มีการพบปะปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวนี้มาประยุกต์ใช้ในการศึกษา “การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนประมงในจังหวัดปัตตานี” กรอบทฤษฎีตะวันตกดังกล่าวจะใช้ได้กับการศึกษาชุมชนประมงไทยหรือไม่ ? ก็ต้องขอให้ท่านผู้อ่านติดตามผลกันเอง

บทความที่น่าสนใจอย่างยิ่งในวารสาร สังคมศาสตร์ฉบับโลกาภิวัตน์ ก็คือ บทความเรื่อง **“ว่าด้วยเรื่อง ‘ว่าด้วยเรื่องเมืองชายแดน’ : ข้อสังเกตด้าน เศรษฐศาสตร์การเมือง ความมั่นคง และวัฒนธรรม ที่เมืองแม่สอดและแม่สาย”** ของพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกในสาขา “การเมืองของเมือง” ที่อาจารย์พิชญ์กำลังทำอยู่ที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย-เบอร์คลีย์ (University of California-Berkeley) สหรัฐอเมริกา ซึ่งการศึกษาในสาขาดังกล่าวนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของ “โฉมหน้าใหม่ของรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์” ก็ว่าได้ เพราะจำต้องใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ ในทางสังคมศาสตร์เข้าบูรณาการในการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นภูมิศาสตร์ ผังเมือง สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีการเมืองและสังคมการเมืองเปรียบเทียบ ฯลฯ ถ้าใครติดตามผลงานของอาจารย์พิชญ์ในที่ต่าง ๆ หรือจากวารสาร สังคมศาสตร์ ก็คงจะพอเห็นแนวทางของเขา^๑

^๑ งานของพิชญ์ที่ดีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ได้แก่ “Planning and Difference An Alternative to Deliberative and Social Mobilization Planning”. วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 32 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2544. “Political Economy of Agrarian Transformation & Peasant Movements in Contemporary Thailand A Critical Observation”. วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2544. และ “Virtual Democracy in Thailand : Information Technology, Internet Political Message Board, and the Politics of Representation in Thailand After 1992”. วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2545.

รูปแบบการเขียนบทความดังกล่าวของอาจารย์พิชญ์มีลักษณะของการเล่าเรื่องในจิตตแบบนักมานุษยวิทยาที่ลงไปสังเกตการณ์ภาคสนามในเมืองแม่สอดและแม่สาย ทำให้ได้ภาพใหม่ของตัวละครหรือตัวแสดงที่เป็นพระเอกพระรอง ผู้ร้ายของเรื่องที่ช่วยทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมคร่าว ๆ ของเหตุการณ์เรื่องราวได้

ข้อสังเกตต่าง ๆ ที่อาจารย์พิชญ์ได้มาจากการไปจุ่มตัวอยู่ที่แม่สอดและแม่สายนั้นน่าสนใจทีเดียว ทำให้นึกถึงนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษคนหนึ่งที่ได้เดินทางไปอาศัยอยู่ที่อินโดนีเซียเป็นเวลานานมาก จนวันหนึ่งเมื่อเขาได้เดินทางกลับอังกฤษ เขาก็เกิดข้อสงสัยกับพฤติกรรมและวัฒนธรรมของคนชาติเดียวกันกับเขาขึ้นมา โดยที่ถ้าเป็นช่วงเวลาก่อนที่เขาจะจากอังกฤษไป เขาไม่เคยสงสัยในสิ่งที่เขาและคนอังกฤษทั่วไปเห็นว่า “มันเป็นเรื่องปรกติธรรมดา” พฤติกรรมและวัฒนธรรมในแต่ละสังคมมักจะถูก “ลืม” เพราะมันเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวไปหรือถูกทักท้วงว่าเป็นสิ่งปรกติหรือเป็นสัจธรรมความจริง ทั้ง ๆ ที่แรกเริ่มมันเป็นสิ่งที่ถูกสร้างและตีความขึ้นมา ซึ่งประเด็น “การลืม” (forgetfulness) “ตัวตน” (being) และ “การทักท้วง” (taking for granted) นี้ได้รับการหยิบยกขึ้นมาให้เห็นในเชิงปรัชญาโดย Martin Heidegger นักปรัชญาชาวเยอรมันผู้มีอิทธิพลต่อปรัชญาการประวัติศาสตร์และการตีความ

แม้ว่าอาจารย์พิชญ์จะไม่เข้าข่ายคนที่จากบ้านเมืองของตนไปนานจนกระทั่งเกิดความแปลกประหลาดใจกับบ้านเมืองตัวเอง แต่เขาย่อมเกิดข้อสงสัยในสิ่งที่คนในพื้นที่เมืองแม่สอดและแม่สายอาจจะไม่เคยตั้งข้อสงสัยเลย ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้า และคนอื่น ๆ ดังนั้น ข้อสังเกตข้อสงสัยของอาจารย์พิชญ์ย่อมจะช่วยให้เปิดมุมมองที่น่าสนใจให้กับผู้อ่านได้ โดยไม่ต้องตอบไปถึงพื้นที่ชายแดนที่ว่านี้ด้วยตัวเอง

นอกจากในเรื่องของข้อมูลเกี่ยวกับข้อสังเกตที่ว่านี้แล้ว อาจารย์พิชญ์ยังได้นำเสนอบทอภิปรายทางทฤษฎีที่น่าสนใจไว้ในบทความของเขาด้วย เช่น

XXXVIII

เขาแบ่งแนวคิดทฤษฎีในการอธิบายเรื่องดังกล่าวออกเป็น 2 แนว คือ แนวคิดคำอธิบายและทฤษฎีโลกาภิวัตน์ว่าด้วยเรื่อง “เศรษฐกิจ-การเมือง” กับ แนวคิดคำอธิบายและทฤษฎีโลกาภิวัตน์ว่าด้วยเรื่อง “วัฒนธรรม-การเมือง” ของปัญญาชายแดน และเขาได้อธิบายแนวคิดดังกล่าวไว้ เช่น “แนวเศรษฐกิจ-การเมือง ถูกตรวจสอบทั้งโดยนักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะในข้อหา ‘ความใหม่’ ของโลกาภิวัตน์ซึ่งละเลย ‘พัฒนาการ/กระบวนการ/เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์’ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งปรากฏขึ้นในกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งประเด็นปัญหานี้มิได้เกิดขึ้นระหว่างนักมานุษยวิทยากับคนที่มีไข่นักมานุษยวิทยา หากแต่เกิดในวงการมานุษยวิทยาเองด้วย โดยเฉพาะนักมานุษยวิทยาที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นเพียงภาพสะท้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบันที่เรียกกันว่า โลกาภิวัตน์ (เศรษฐกิจระดับโลกและอาการไร้รัฐ-ลอดรัฐ) ที่ทำให้วัฒนธรรมนั้นยืดหยุ่นและเปิดกว้าง/ผสมผสานกันมากขึ้น (ดูเปรียบเทียบบทความเรื่อง “การบริหารจัดการในโลกยุคหลังสงครามเย็น” ของรองศาสตราจารย์ ดร. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร) และต่อคำถามที่ว่า โลกาภิวัตน์ทำให้ “ความสามารถในการบริหารจัดการและมีอำนาจเหนือดินแดนของตนนั้นลดลง จริงหรือ ? และทำให้เกิดสภาวะที่ Castells¹⁰ เรียกว่า สังคมเครือข่ายระดับโลก หรือที่ชียอนันต์เห็นว่าเป็น สภาวะ ‘ไร้รัฐ-ลอดรัฐ’ แต่มันจะเกิดการ ไร้รัฐ ลอดรัฐ หรือมุดรัฐกันจริงๆ แค่นั้น อย่างไร ? เราก็ได้นักวิชาการอย่างอาจารย์พิชญ์ไปประจำการทำงานสนามอยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่า เพื่อดูว่า มันไร้รัฐ ลอดรัฐ กันอย่างไร ?

กล่าวได้ว่า การศึกษาของอาจารย์พิชญ์ถือเป็นรัฐศาสตร์ใหม่ มีความเป็นสหวิทยาการ ผนวกความคิดและมุมมองหลายมิติ การสำรวจและวิพากษ์ทฤษฎีแม่บท การนำเสนอมุมมองใหม่จากทฤษฎีเดิม และรวมถึงการพัฒนา

¹⁰ Manuel Castells, *The Rise of the Network Society* (Malden, Mass.: Blackwell Publishers 1998, c 1996)

รื้อฟื้นทฤษฎีมาร์กซิสม์ให้ทันสมัย โดยเราจะพบว่า การศึกษาเรื่อง เมือง โดยเชื่อมโยงกับ รัฐ จะช่วยนำไปสู่การก้าวข้ามอุปสรรคขวากหนามของพรมแดนที่ทฤษฎีเก่าต่าง ๆ สร้างขึ้น

แม้ว่า ส่วนที่เกี่ยวกับการอภิปรายแนวคิดทฤษฎีในงานของอาจารย์พิชญ์จะดูยากที่จะเข้าใจ แต่กระนั้น มันก็เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามเข้าใจ ซึ่งความยากที่จะเข้าใจนี้ถือเป็นปัญหาเรื่องความไม่คุ้นเคยต่อการนำเสนอในทางปรัชญาและทฤษฎีที่ปรับเปลี่ยนตัวเองให้สอดคล้องกับสภาวะวิสัยและการก้าวข้ามพรมแดนอาณาบริเวณและข้อจำกัดของทฤษฎีและองค์ความรู้เฉพาะต่าง ๆ ดังนั้น จึงอยากชวนเชิญให้ท่านได้ลองติดตามบทความดังกล่าวของอาจารย์พิชญ์

ต่อมาก็ถึงบทความเรื่อง *“เจ้าพ่ออุปถัมภ์กับรัฐอุปถัมภ์” ของอาจารย์เวียงรัฐ เนติโพธิ์*¹¹ จะว่าไปแล้ว คงไม่จำเป็นต้องมีคำแนะนำารมกบทใด ๆ จากบทบรรณาธิการมากนัก เนื่องจาก *“เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล”* เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมาและแม้กระทั่งขณะนี้จากนโยบายปราบปรามการค้ายาเสพติดอย่างรุนแรงตัดตอนและจับปล้นซึ่งแยกไม่ออกจากนโยบายการปราบปรามเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลที่ติดตามมาอย่างกระชั้นชิดของรัฐบาลในการนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะที่อาจารย์เวียงรัฐได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยในประเด็นดังกล่าวมากกว่าสิบปี ทำให้ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับคะแนนนิยมจากมหาชนเพิ่มขึ้นในฐานะที่มีอาจารย์รุ่นใหม่ที่มีความรอบรู้เข้าใจในเรื่อง *“เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล”* อย่างลึกซึ้ง การศึกษาค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบตลอดจนการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ผู้คนที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดของอาจารย์เวียงรัฐนี้เป็น

¹¹ วารสารสังคมศาสตร์ยุคตีพิมพ์ผลงานก่อนหน้านี้ของอาจารย์เวียงรัฐ เรื่อง *“อิทธิพลในการเมืองท้องถิ่นไทย ศึกษากรณีเมืองเชียงใหม่”* มาแล้ว ในวารสารสังคมศาสตร์ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เดือน กค.-ธค. 2543

แนวทางการศึกษาการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจาก “สำนักเกี้ยวโต” หรือมหาวิทยาลัย เกี้ยวโต อันเป็นหนึ่งในสองมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดของญี่ปุ่น โดยการศึกษา รัฐศาสตร์ของอาจารย์เวียงรัฐอยู่ภายใต้การดูแลทางวิชาการของรองศาสตราจารย์ โยชิฮุมิ ทามาตะ นักวิชาการญี่ปุ่นผู้เชี่ยวชาญเรื่องการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นที่รู้จักในแวดวงวิชาการญี่ปุ่นที่ศึกษาเรื่องไทย และนักวิชาการไทยที่ศึกษา เน้นเรื่องสังคมการเมืองของไทยด้วย

ที่ผ่านมา อาจารย์เวียงรัฐได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง “เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล” ตามคำขอคำเชิญจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ทั้งไทยและเทศ วิทยุโทรทัศน์ ทำให้สาธารณะได้รับรู้เข้าใจถึงลักษณะและเงื่อนไขความสัมพันธ์ ระหว่างเจ้าพ่ออุปถัมภ์และรัฐอุปถัมภ์ที่มีต่อสังคมโดยรวม แม้กระนั้น ก็ยังมีผู้ที่ขาดความเข้าใจในคำหมายและนัยของคำว่า “เจ้าพ่อ” ที่ใช้กันอยู่ในสังคมไทย ถึงขนาดที่มี “อดีตเจ้าพ่อสื่อ” คนหนึ่งที่สถาปนาตัวเองเป็น “เกจิ” หรือ “กูรู” (guru) สังคมไทยออกมาให้สัมภาษณ์ว่า คำว่า “เจ้าพ่อ” นั้นมาจากคำว่า “godfather” ในภาษาอังกฤษ ทั้งๆ ที่อาจารย์เวียงรัฐก็ได้อธิบายผ่านสื่อต่าง ๆ ไปแล้วว่า คำว่าเจ้าพ่อของไทยนั้นถูกบรรจุไว้ในพจนานุกรมไทยของมานิต มานิจเจริญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 แล้ว ในขณะที่นิยายเรื่อง “The Godfather” นั้นพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2507 ไปๆ มาๆ ดูเหมือนว่า “อดีตเจ้าพ่อสื่อ” ที่อ้างตัวเอง หรือถูกคนรอบข้างสถาปนาให้เป็น “กูรู” ซึ่งน่าจะเป็น “กูรู” แต่จริง ๆ แล้ว น่าจะเป็น “กูไม่รู้” เสียมากกว่า ขณะเดียวกัน ก็ไม่ทราบว่ ความเห็นข้อคิดต่าง ๆ ของ “กูรู” ผู้นี้จะสร้างความเชื่อผิด ๆ ให้กับผู้คนในสังคมที่ผ่านมามากแค่ไหน ถ้าขาดการตรวจสอบและการเปิดเผยข้อมูลที่ต้องการจากนักวิชาการ แต่ขณะเดียวกัน สังคมส่วนหนึ่งก็มักจะคิดว่า เมื่อนักวิชาการออกมาพูดวิจารณ์อะไรก็กลายเป็นเรื่องของความอยากดังหรือไม่สร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ จึงได้ขอบทความเรื่อง “เจ้าพ่ออุปถัมภ์กับรัฐอุปถัมภ์” ของอาจารย์เวียงรัฐ เนติโพธิ์ที่ เคยตีพิมพ์ใน “สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์” มาตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้

โดยอาจารย์เวียงรัฐได้เพิ่มเติมข้อมูลและเชิงอรรถให้เหมาะสมกับการเป็นบทความวิชาการที่ท่านสามารถเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและสามารถสืบค้นข้อมูลบางประเด็นที่สนใจในรายละเอียดต่อไปได้

“Godfather” ฝรั่งเศสที่มาของคำว่า “เจ้าพ่อ” ของไทย แต่ถ้าอยากจะรู้เกี่ยวกับ “Godfather” ฝรั่งเศสจริงๆ ก็คงต้องอ่าน *“มาเฟียต้นแบบในอิตาลีและอาชญากรรมจัดตั้งในสหภาพยุโรป”* ซึ่งเป็นบทความต่อจากของอาจารย์เวียงรัฐ บทความนี้เขียนโดยอาจารย์ณัฐนันท์ คุณมาศ แห่งภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ณัฐนันท์เป็นนักวิชาการรุ่นเยาว์ ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และไปศึกษาจนจบปริญญาโทด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากมหาวิทยาลัยลีดส์ (Leeds) ประเทศอังกฤษ ขณะนี้นอกจากอาจารย์ณัฐนันท์จะสอนอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ เธอยังเคยเป็นรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ของศูนย์ยุโรปศึกษาของจุฬาฯด้วย และขณะนี้เธอกำลังจะเดินทางไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย Leeds

อาจารย์ณัฐนันท์ได้เกริ่นในบทนำถึง นโยบายของรัฐบาลในการปราบปรามยาเสพติดและการกำจัดเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล ซึ่งน่าจะเป็นการส่งสารให้ผู้อ่านบทความของเธอได้ลองเปรียบเทียบเรื่องราวของมาเฟียกับการเมืองของฝรั่งเศสกับของไทยดู ในบทความดังกล่าวทำให้เราได้ทราบที่มาที่ไปของต้นแบบมาเฟียที่ถือกำเนิดในอิตาลีและต่อมาได้มาเติบโตในอเมริกา โดยชี้ให้เห็นการเน้นที่เกียรติและศักดิ์ศรีของบุรุษซึ่งต่อมาได้แปรเปลี่ยนไปสู่การเน้นที่ความมั่งคั่งภายใต้การค้ายาเสพติดและการค้าผู้หญิง และได้ “ทำให้ความร่ำรวยเป็นคติจิตใจมาเฟียได้มากกว่าเกียรติและศักดิ์ศรี” นอกจากนี้ บทความของอาจารย์ณัฐนันท์ยังช่วยทำให้เราเห็นภาพพฤติกรรมและค่านิยมของมาเฟียต้นแบบที่มีต่อชุมชนของพวกเขา ตลอดจนการปะทะกันระหว่างอำนาจรัฐเผด็จการฟาสซิสต์ของมุสโสลินี และการแปรผันไปสู่การต่อรองกับอำนาจรัฐในอเมริกา

การปราบปรามมาเฟียในอิตาลีนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจติดตามอย่างยิ่งในบทความนี้ เพราะเธอได้ชี้ว่า “สงครามปราบปรามมาเฟียในอิตาลี..ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของภาครัฐ..หากเกิดจากภาคประชาชนที่ตระหนักถึงความด้อยพัฒนาอย่างถาวรของดินแดนทางตอนใต้ เนื่องมาจากการร่วมมือกันคอร์รัปชันระหว่างมาเฟียกับนักการเมืองท้องถิ่น” ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายการปราบปรามเจ้าพ่อที่ริเริ่มเกิดขึ้นจากรัฐบาลของไทย จึงเป็นประเด็นที่น่าคิดอย่างยิ่งว่ามันจะส่งนัยทางการเมืองอะไร ? หรือจะเป็นไปตามการตีความที่ว่านโยบายการปราบปรามเจ้าพ่อของรัฐบาลนั้นคือ การจัดการกับอำนาจความสัมพันธ์ทางการเมืองของกลุ่มอำนาจเก่า เพื่อแผ้วทางไปสู่การมาถึงอำนาจของกลุ่มอำนาจและผู้อุปถัมภ์หน้าใหม่ ! ดังนั้น เรื่องราวของการปราบปรามมาเฟียฝรั่งเศสน่าจะเป็นแนวทางตัวอย่างให้เราได้ทำความเข้าใจกับเรื่องราวในบ้านเราได้

เมื่อกล่าวถึงมาเฟียเจ้าพ่อ ก็ต้องกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ เมื่อกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ ก็มักจะแยกไม่ออกจากวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมการเมืองซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ในพื้นที่หรือสังคมที่มีวัฒนธรรมในลักษณะนั้น สำหรับนักรัฐศาสตร์ที่สนใจทางการเมืองเปรียบเทียบได้หยิบยืมประเด็นแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมจากนักมานุษยวิทยามาใช้เป็นตัวถูกแจสำคัญในการอธิบายลักษณะพฤติกรรมความเป็นไปทางการเมืองของแต่ละสังคม จะสังเกตได้ว่า แม้ว่าสังคมไทยจะพัฒนาสู่ความสมัยใหม่ หรือจะมีกฎหมายและสถาบันการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ปัญหาก็กังคังดำรงอยู่ นั่นคือ “ปัญหาเรื่องการซื้อเสียง และปัญหาเรื่องพรรคการเมือง” แม้ว่าเศรษฐกิจจะพัฒนา แต่ผู้คนก็ยังติดอยู่กับวัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมจึงเป็นหัวใจหรือคำตอบสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากผลงานที่เกิดจากการวิจัยการเมืองท้องถิ่นในอิตาลีต่อเนื่องถึง “20 ปี” ใน *“Making Democracy Work”* ของ Robert Putnam อดีตประธานสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกันที่โด่งดัง (American Political Science Association)

คำถามสำคัญก็คือ วัฒนธรรมเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ? และเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ด้วยปัจจัยอะไร ? ซึ่งดูจะยังหาข้อสรุปได้ยาก เพราะแม้แต่เจ้าพ่อรัฐศาสตร์อเมริกันที่เป็นผู้นำเรื่องกรอบคิดทฤษฎีวัฒนธรรมการเมืองอย่าง Gabriel Almond และ Sidney Verba ก็ดูเหมือนจะไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากข้อวิจารณ์ของ Carole Pateman ในบทวิจารณ์ “Civic Culture” ของเธอในหนังสือ *“The Disorder of Woman”*¹² ไป ๆ มา ๆ ฝรั่งเศสที่ขอบอธิบายการเมืองประเทศด้อยพัฒนาว่ามีปัญหาอยู่ที่วัฒนธรรมของชาตินั้นก็ยังไม่รู้เหมือนกันว่า วัฒนธรรมของตนโดยเฉพาะ “civic culture” นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

ด้วยเหตุนี้ บทความเรื่อง *“การพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยสำหรับสังคมไทย”* ซึ่งเป็นบทความสุดท้ายในวารสารจึงน่าสนใจยิ่ง ผู้เขียนบทความนี้คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ แห่งภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์เอกศักดิ์ได้วิเคราะห์ปัญหาวัฒนธรรมไทยที่ไม่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตยในปัจจุบันโดยเน้นให้เห็นว่า หนึ่งในปัญหานั้นก็คือ วัฒนธรรมอุปถัมภ์ ซึ่งดำรงอยู่ในทุกหัวระแหง ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ อาจารย์เอกศักดิ์ชี้ให้เห็นภาพได้อย่างน่าคิดว่า แม้กระทั่งความสัมพันธ์ทางสังคมของกระบวนการหาความรู้ในสังคมไทยก็ตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมอุปถัมภ์ บุคลิกภาพของนักเรียนไทยก็ดูจะไม่ต่างจากบุคลิกภาพของชาวไทย

อาจารย์เอกศักดิ์ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ว่า *“จิตสำนึกเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจและระดับชั้นเป็นกำแพงขวางกั้นการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมไทย ในสังคมไทยอาจมีปัจเจกที่เป็น ‘ผู้รักความรู้’ ตามความหมาย philo-*

¹² “The Civic Culture: A Philosophic Critique” in Carole Pateman, *The Disorder of Women: Democracy, Feminism and Political Theory* (London: Polity Press: 1989), pp. 141-178.

sophia ของกรีก แต่ไม่มีประชาคมของผู้ที่แสวงหาความรู้ร่วมกันตามความหมาย Academia ที่ก่อตั้งขึ้นโดยพลาโต (Plato) ไม่ว่าจะในภาควิชาปรัชญาของมหาวิทยาลัยใด มีผู้เสนอว่าเพราะคนไทยมีมโนทัศน์ของผู้รักความรู้ที่แสวงหาความรู้อย่างสันโดษและตัดขาดจากผู้อื่น ซึ่งได้ต้นแบบมาจากศาสนาพุทธ” แต่ “ผู้เขียนเห็นว่า คนไทยถือว่าผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้มีสถานะเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งมีอำนาจต่างกัน จิตสำนึกของการโต้เถียงสถานะทางอำนาจทำให้นักวิชาการไทยที่อยู่ในระดับชั้นทางการเดียวกัน ไม่ยอมรับการเรียนความรู้ใหม่จากกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีประเด็นของการเมืองภายในองค์กรเข้ามาประกอบ เคยมีวิทยากรที่มาจากตะวันตกผู้หนึ่งกล่าวกับผู้เขียนว่า เขาถือแนวคิดแบบ post-modernism ว่าไม่มี ‘ความจริง’ ไม่มีผู้สอนและผู้เรียนที่มีสถานะต่างกัน มีแต่ผู้แลกเปลี่ยน แต่ทำไมคนไทยจึงปฏิบัติต่อเขาราวกับผู้ที่อยู่เหนือกว่า ที่จะมาให้ความจริงเพื่อใช้แก้ปัญหของตนอย่างเป็นสูตรสำเร็จ แน่แน่นอนว่า นี่สะท้อนจิตสำนึกของคนไทยเรื่องความรู้และความผูกพันกับสถานะทางอำนาจ ความใฝ่ฝันที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นเป็นไปได้แค่ความฝัน ทราบไตที่มีระบบอุปถัมภ์นิยมขวางกั้นอยู่”

นอกจากนี้ อาจารย์เอกศักดิ์ยังกล่าวไว้ว่า “ลัทธิบริโภคนิยมสร้างให้เกิดความเชื่อว่าเงินคืออำนาจ และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจคือเป้าหมายของชีวิตการทำงานไม่มีคุณค่าในตัวเองนอกเหนือจากในฐานะของหนทางไปสู่ความร่ำรวย เขื่อนไซเช่นนี้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวในรูปแบบอุปถัมภ์นิยม-อำนาจนิยมสามารถเป็นไปอย่างรุนแรง” ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมอุปถัมภ์และอำนาจนิยมยังดึง “คำสอนทางศาสนาว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย มีความเห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด” มาเป็นเหตุผลรองรับการใช้อำนาจบังคับต่อผู้คนในสังคมด้วย

อาจารย์เอกศักดิ์ให้ความสำคัญต่อบทบาทของนักปรัชญาและปัญญาชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความคิดของคนในโลกตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นรุสโซ (Rousseau) จนถึงนิกเช่ (Nietzsche) โดยเฉพาะนิกเช่ “แสดงให้เห็น

ว่าระบบศีลธรรมของสังคม คือ เครื่องมือที่คนส่วนใหญ่ใช้กดขี่ผู้ที่มีพลังทางจิตวิญญาณที่เหนือกว่า เขาชี้ว่า อภิปรัชญา-ญาณวิทยาของปรัชญาตะวันตกกระแสหลักวางอยู่บนแนวทางที่ผิด และอ้างว่าปรัชญาของตะวันตกนั้นตายแล้ว เปิดทางให้นักปรัชญารุ่นหลังหักล้างความสำคัญของแนวคิดเรื่อง ‘ความจริง’ ‘ความรู้’ และ ‘สารัตถะ’ ที่ปรัชญาตะวันตกเคยบูชา สิ่งนี้ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของยุคหลังสมัยใหม่ (post-modern)” และดูเหมือนว่า ‘post-modern’ จะเป็นทางออกทางหนึ่งสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมในสายตาของอาจารย์เอกศักดิ์ เพราะ “อาจกล่าวได้ว่า หัวใจของยุค postmodern คือการยืนยันว่า ความเสมอภาค เสรีภาพและความมั่นคงของมวลมนุษย์อยู่เหนือกว่าระบบปรัชญาและข้ออ้างเรื่อง ความรู้และความจริงใจใดก็ตามที่มีบ่อนทำลายคุณค่าพื้นฐานทั้งสามประการดังกล่าว”

เมื่อหัวใจสำคัญอยู่ที่วัฒนธรรมความคิด ดังนั้น ตามแนวทางแบบกริมมี่ที่อาจารย์เอกศักดิ์ได้อ้างถึงไว้ พันธะของการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยสำหรับสังคมไทย “จึงตกอยู่กับปัญญาชนฝ่ายประชาธิปไตยเองที่จะกระทำการเชิงรุกด้วยการนำเอาอุดมการณ์ประชาธิปไตยไปสู่พื้นที่ดังกล่าว” ในช่องว่างที่ระบบการศึกษาของรัฐได้เปิดไว้

และขอปิดท้ายวารสารฉบับนี้ด้วย ปริทัศน์หนังสือ โดยคุณนิธิ เนื่องจางันส์ ผู้ช่วยบรรณาธิการเจ้าเก่า คราวนี้นิธิเลือกที่จะวิจารณ์หนังสือ *“Armageddon Averted: The Soviet Collapse 1970-2000”* ของ Stephen Kotkin ศาสตราจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์ยุโรปและเอเชีย และผู้อำนวยการศูนย์รัสเซียศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยปรินซ์ตัน ใครอยากเห็นภาพสรุปวิเคราะห์การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและต่อเนื่องมาถึงรัสเซียในหนึ่งทศวรรษภายหลังจากการปฏิรูปของ Stephen Kotkin ก็เชิญติดตามได้

สุดท้ายนี้ บรรณาธิการและผู้ช่วยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2546 จะสามารถยัง

XLVI

ความเพลิดเพลินในเนื้อหาสาระวิชาการให้ท่านผู้อ่านทุกท่าน ขณะเดียวกัน ก็ขอ
ขอบพระคุณท่านผู้อ่านที่กรุณาตอบแบบสอบถาม ทางคณะผู้จัดทำจะนำข้อมูล
ดังกล่าวไปพิจารณาปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องการขยายเครือข่าย
ข่ายการจำหน่ายวารสารของเรา ให้ท่านสามารถซื้อหาได้สะดวกยิ่งขึ้น

และตามที่สัญญาไว้ ฉบับหน้าพบกับฉบับ “ปรัชญาการเมือง”!

ไชยันต์ ไชยพร

บรรณาธิการ